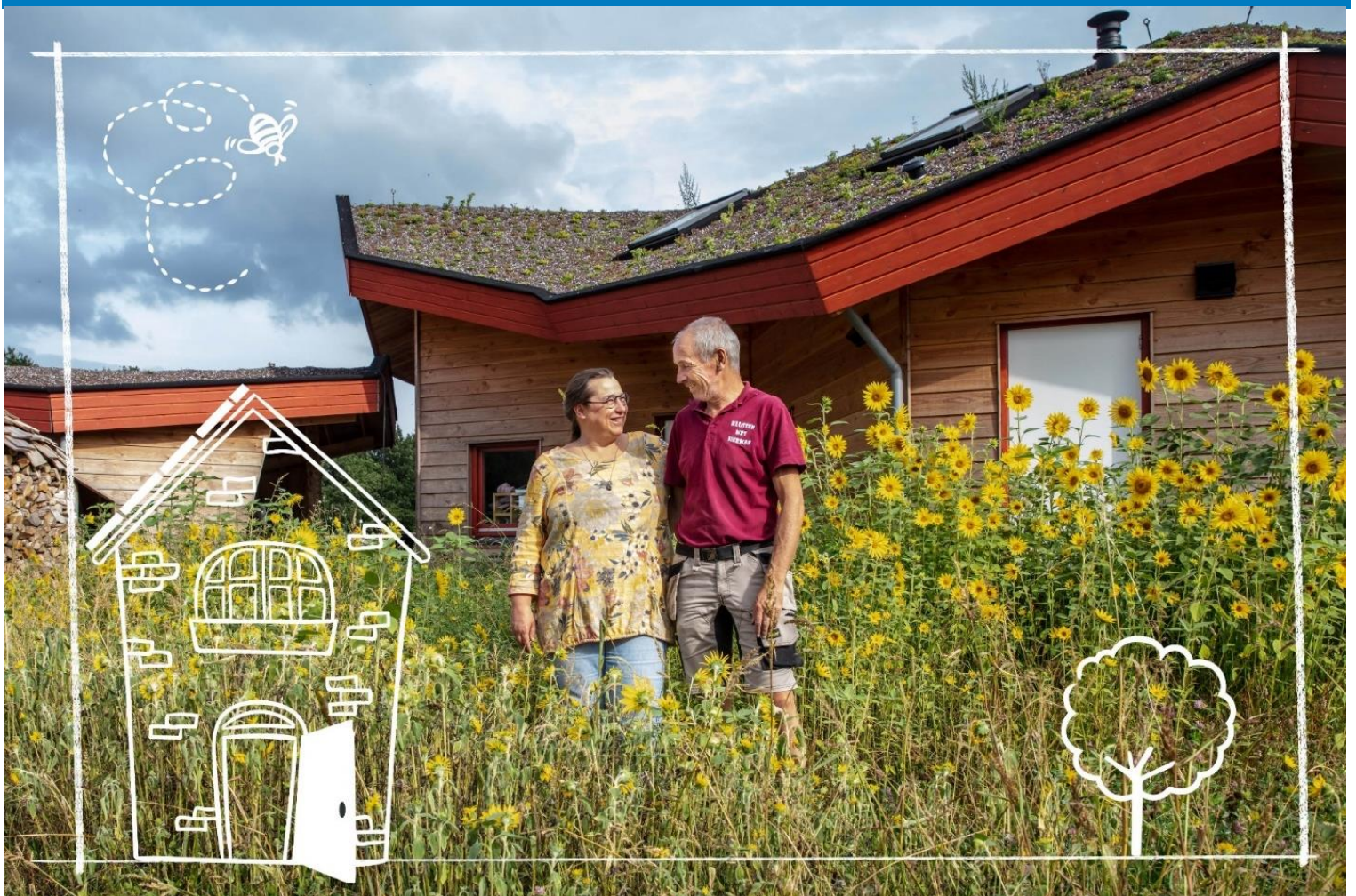

Jaarverslag 2022

Hertenkamp 6
9401 HL ASSEN
www.nmfdrenthe.nl
Telefoon: 0592-311150
E-mail: info@nmfdrenthe.nl

Samen voor een mooi en duurzaam Drenthe.

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	2
	Leeswijzer	3
2.	Drentse duurzaamheidsbeweging	5
	Kernactiviteiten	5
	Staat van Drenthe	7
	De Groene Brink	8
	Het Drents Perspectief	11
	Drenthe bewuster verlicht / Nacht van de Nacht	12
	Overzicht prestaties duurzaamheidsbeweging 2022	13
3.	Energie- en klimaatneutraal Drenthe	15
	Kernactiviteiten	15
	Energie van onderop	17
	Programma Lokale Energietransitie Drenthe (PLED).....	17
	Energietransitie en Participatie Drentsche Aa.....	18
	Energietuinen natuurinclusief	19
	MET Drenthe, Participatiecoalitie	20
	Drenthe sport duurzaam - next step	22
	Het Drents Energieloket: energiebesparing in de gebouwde omgeving.....	22
	Energiecoaches	24
	Overzicht prestaties Energie- en klimaatneutraal Drenthe 2022.....	26
4.	Circulair Drenthe	29
	Kernactiviteiten	29
	Bouwen met circulaire maten	31
	Drenthe Deelt	32
	Drentse etalage en servicepunt circulair	33
	Drenthe onderneemt circulair	33
	Koolstofboeren	34
	Overzicht prestaties Circulair Drenthe 2022	36
5.	Groen en Soortenrijk Drenthe.....	39
	Kernactiviteiten	39
	Samenwerking Boer, Burger, Natuur Drenthe	41
	Plan Boom.....	42
	Heel Drenthe Zoemt	45
	Slag om de Ruimte.....	46
	Overzicht prestaties Groen en Soortenrijk Drenthe 2022.....	48
6.	Organisatie en financiën.....	50
	Omzet en inzet over de verschillende werkvelden	50
	Financieel verslag	50
	Stichtingsraad, directie en medewerkers	53
	Risicomanagement	55
	Gedragcodes	55
	Vooruitblik 2023	57

1. Inleiding

Een Drents perspectief: dit vormde de rode draad van ons 50-jarige jubileumjaar en het bijbehorende programma in 2022. We kijken met veel genoegen terug op de afgelopen jubileumbijeenkomsten en -acties, die we met een groot aantal partners hebben georganiseerd. Het jaar bruide en gaf inspiratie en energie voor ons verdere werk.

Tegelijkertijd kijken we met gemengde gevoelens terug op 2022. We vierden feest, maar we bevinden ons in een stormachtige tijd en staan oog in oog met een polycrisis. De stikstof-, klimaat-, en biodiversiteitsproblematiek, de voortdurende oorlog in Oekraïne, de stijgende energieprijzen, het tekort aan woningen, grondstoffenschaarste en vluchtelingen in gebrekkige tentenkampen. En alles komt en hangt met elkaar samen.

Al met al misschien geen reden voor een uitbundig jubileumfeestje. Maar juist wél reden om vooruit te blikken hoe we samen kunnen werken aan vooruitgang en oplossingen. Om tot nieuwe ontwerpen voor de toekomst te komen die verbeelden en verleiden. Bijvoorbeeld voor boeren die graag duurzamer willen produceren maar klem zitten tussen de markt, grootwinkelketens en overheid, maar ook voor bewoners van slecht geïsoleerde woningen die hun energierekening niet meer kunnen betalen. We moeten perspectief bieden: dat zal leiden tot verandering, beweging en positieve actie.

Aan zo'n perspectief hebben we volop gewerkt in ons jubileumjaar. We hebben een schat aan bouwstenen en aanknopingspunten opgehaald. Zo vroegen we de 750 deelnemers van ons jubileumprogramma om hun perspectief, wensen en ideeën voor Drenthe te delen: inspirerende ideeën om blij van te worden. Zulke perspectieven spreken aan, verbinden en maken enthousiast. Daarom moeten we dit blijven doen. Samen werken aan een perspectief voor Drenthe; ons motto voor 2023.

Dat brengt ons bij dit jaarverslag dat voor u ligt. Het werk dat we het afgelopen jaar hebben mogen verzetten bevat veel lichtpunten. We doen verslag van de verschillende jubileumactiviteiten, maar ook van alle andere projecten, activiteiten en resultaten die we het afgelopen jaar hebben gerealiseerd.

Over licht gesproken: energiebesparing stond dit jaar voor veel mensen hoog op de agenda. 2021 was al een druk jaar voor het Drents Energieloket, maar als gevolg van de stijgende energieprijzen ging het aantal adviesaanvragen in 2022 door het plafond.

Tijdens de jubileumbijeenkomst Slag om de Ruimte en het webinar Houtbouw in een Bosprovincie richtten we onze pijlen op de woonopgave in Drenthe: dat er ook in onze provincie nieuwe woningen gebouwd moeten worden is wel duidelijk, maar doe dat dan wel op de goede plek en zo veel mogelijk circulair, energieneutraal en natuurinclusief.

We hebben de handen ineengeslagen met onze partners Het Drentse Landschap, Landschapsbeheer Drenthe, IVN Natuureducatie, Natuurmonumenten en gezamenlijk het pamflet 'Investeren in de kracht van Drenthe' gepubliceerd. Hierin agenderen we acht groene speerpunten als inbreng voor de Provinciale Statenverkiezingen en de toekomstagenda voor Drenthe.

Een kleine greep uit het werk waar we het afgelopen jaar met ons team en heel veel partners met veel passie en plezier aan gewerkt hebben. Wij hopen dat we dit met dit jaarverslag ook aan u kunnen over brengen. Samen werken aan een perspectief voor Drenthe. Samen voor een mooi en duurzaam Drenthe.

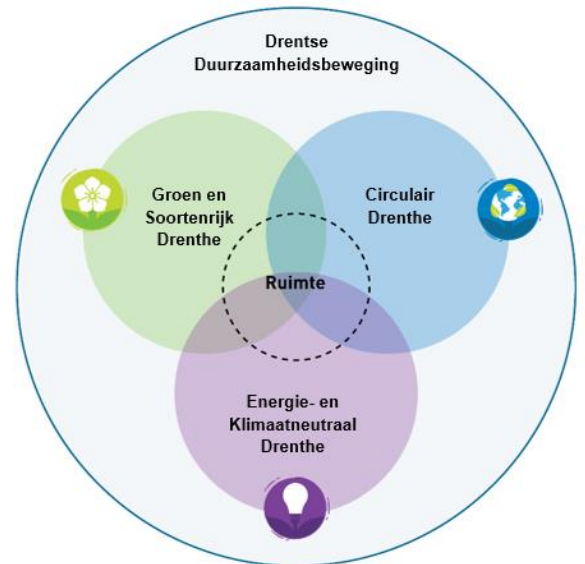
Leeswijzer

De beschrijving van onze activiteiten en resultaten is op hoofdlijnen gebaseerd op onze werkwijze en strategie uit onze beleidsvisie 2020-2025. We richten ons op een drietal inhoudelijke hoofdopgaven voor Drenthe:

- Energie- en klimaatneutraal Drenthe
- Circulair Drenthe
- Groen en soortenrijk Drenthe

De maatschappelijke beweging en ruimte vormen hierin verbindende thema's. Onze werkwijzen en aanpak zijn daarbij gebaseerd op drie sporen:

1. Het mede-vormgeven van **beleidskaders en randvoorwaarden** voor een mooi en duurzaam Drenthe
2. Het **initiëren en zichtbaar maken van voorbeelden** om te laten zien dat het 'anders' kan
3. Het ondersteunen van een brede **Drentse duurzaamheidsbeweging**

Net als de voorgaande jaren hebben we voor een relatief compact verslag gekozen. In de hoofdstukken 2 tot en met 5 beschrijven we de uitgevoerde activiteiten en resultaten rond duurzaamheidsbeweging en onze inhoudelijke werkthema's.

In deze hoofdstukken staan we per opgave eerst stil bij onze kerntaken. Tot onze kerntaken rekenen wij belangenbehartiging en beleidsbeïnvloeding, het geven van gevraagd en ongevraagd advies aan overheden en bedrijfsleven op verschillende niveaus, het aanjagen en ondersteunen van diverse netwerken en regionale samenwerkingsverbanden en innovatie en projectontwikkeling. Deze activiteiten vormen een belangrijke basis en de ruggengraat van ons werk.

Vervolgens doen we verslag van de verschillende projecten die wij uitvoeren. In deze projecten liggen de accenten veelal op concrete realisering van duurzaamheidsstappen samen met inwoners en diverse partners. Alle hoofdstukken bevatten een aantal infographics waarin de highlights van ons werk grafisch zijn samengevat en een samenvattend overzicht van de prestaties.

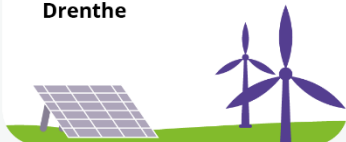
In hoofdstuk 6 doen wij verslag van de ontwikkelingen binnen onze organisatie en de financiën. Dit jaarverslag bevat daarmee de inhoudelijke en financiële verantwoording van onze organisatie. Meer informatie over onze financiën is terug te vinden in onze jaarrekening.

Samen voor een mooi en duurzaam Drenthe in 2022

Dat deden we zo!

Samen werken wij aan

Energie- en klimaatneutraal
Drenthe

Circulair
Drenthe

Groen en soortenrijk
Drenthe

Ambassadeur groene waarden

50 inbreng voor duurzame
beleidskaders en randvoorwaarden

Laten zien dat
het anders kan met **16** projecten

Ondersteuning Drentse Duurzaamheidsbeweging

40 aangesloten organisaties

51 lokale groepen ondersteund
met advies en organisatieversterking

156 samenwerkingen met lokale
groepen: nastreven gezamenlijk doel

16 nieuwe groepen
helpen opstarten

Verbinden

42 samenwerkings
verbanden

449 aan ons verbonden
bedrijven, overheden en maatschappelijke organisaties

Kennis delen

63 kennisbijeenkomsten

4.411 deelnemers
kennisbijeenkomsten

88 nieuwsberichten

27 persberichten

197 keer verschenen
in de media

Samen met jullie!

Corporate

25.476 website
bezoekers

2.792 volgers op
social media

568 supporters

3.825 abonnees
e-nieuwsbrief Ziezo!

1.129 abonnees
groene agenda

Projecten

95.811
bezoekers websites

4.487
abonnees nieuwsbrieven

4.228
volgers op social media

natuur en milieu
drenthe

2. Drentse duurzaamheidsbeweging

Kernactiviteiten

Servicepunt Drentse duurzaamheidsinitiatieven

Met het Drentse servicepunt voor natuur-, milieu- en duurzaamheidsinitiatieven stelt de Natuur en Milieufederatie Drenthe zich ten doel om hét aanspreekpunt voor nieuwe duurzaamheidsinitiatieven in de provincie te zijn. Wij verbinden nieuwe en bestaande groepen, initiatieven en individuen met elkaar. We maken ze zichtbaar en stimuleren en faciliteren kennisuitwisseling.

Drenthe kent veel duurzame groepen. Wij ondersteunen, verbinden en brengen deze groepen voor het voetlicht om daarmee de duurzaamheidsbeweging in Drenthe te versterken en de gezamenlijke impact te vergroten. In de huidige situatie is sprake van drie aparte netwerken op het vlak van Energie- en klimaatneutraal Drenthe, Circulair Drenthe en Groen en soortenrijk Drenthe. In 2022 hebben we het overkoepelend "Servicepunt Duurzaamheidsinitiatieven" verder vormgegeven. Dit nieuw platform verbindt de drie servicepunten met elkaar. Juist de verbinding van initiatieven op de verschillende opgaven geeft meerwaarde. Het servicepunt is sinds kort online en wordt in 2023 in samenwerking en afstemming met de andere Drentse natuur- en milieuorganisaties verder uitgebouwd. Zo creëren we een brede beweging die zich inzet voor een mooi en duurzaam Drenthe.

Seminar 'Bouwen aan de Drentse energie- en klimaatbeweging': Tijdens het seminar 'Bouwen aan de Drentse energie- en klimaatbeweging' op 20 mei in de Boerhoorn te Rolde stond de Drentse energiebeweging centraal. Tijdens de bijeenkomst keken we met de ca. 60 bezoekers terug, maar vooral vooruit: hoe kan de energiebeweging verder in zijn kracht komen en hoe kan deze een maximale impact maken op de huidige energietransitie?

Samenwerkende organisaties: We werkten in 2022 samen met 156 lokale groepen en initiatieven en ondersteunden 51 van deze groepen bij de ontwikkeling en uitvoering van hun plannen. We hebben 16 nieuwe initiatieven helpen opstarten.

Supporters: Inwoners van Drenthe kunnen zich op deze laagdrempelige manier binden aan de Natuur en Milieufederatie Drenthe en laten zien dat ze ons werk steunen. Het aantal supporters is in 2022 met 156 gestegen tot 568.

Voorlichting, opinievorming en bewustwording

Bewustwording, opinievorming en het bieden van handelingsperspectief door middel van kennis en informatie-uitwisseling behoort tot de kerntaken van de NMF Drenthe. We richten ons hier op de Drentse samenleving in de brede zin. Dat doen we via diverse kanalen en media, waaronder onze website, persberichten, nieuwsbrieven en sociale media (LinkedIn, Facebook, YouTube en sinds eind 2021 Instagram). Hieronder volgt een overzicht van onze belangrijkste communicatiekanalen:

Website

In 2022 is onze corporate website www.nmfdrenthe.nl door 25.476 bezoekers bezocht. In totaal zijn er 88 nieuwsberichten geplaatst. In 2022 hebben we het websiteverkeer weer beter in kaart kunnen brengen.

Hierdoor kunnen we meten welke middelen voor het meeste/minste verkeer naar onze website zorgen.

Sociale media

Elk jaar groeit de impact van sociale media. We hebben ons bereik ook in 2022 weer vergroot:

- **Facebook:** Eind 2021 hadden we 725 volgers. Eind 2022 was het aantal gegroeid naar 1.695 volgers.
- Op **LinkedIn** groeide het aantal volgers met 368 naar 884 volgers.
- Onze **YouTube** pagina heeft nu 68 abonnees (+18). We hebben 11 nieuwe video's geplaatst.
- Na één jaar hebben we op **Instagram** 145 volgers (+106).

Ziezo!

[Ziezo!](#) Is onze digitale nieuwsbrief. Via Ziezo! Houden we abonnees op de hoogte van het natuur- en milieunieuws in Drenthe, achtergrondinformatie en opinie over actuele ontwikkelingen. In 2022 zijn in totaal 9 Ziezo!-niewsbrieven gemaakt en verzonden. Het totaal aantal abonnees groeide in 2022 hard naar 3.825 (+1.398).

Groene Agenda

[De Groene Agenda](#) geeft een overzicht van activiteiten op het gebied van natuur, milieu en duurzaamheid in Drenthe, zoals wandelingen, lezingen en workshops. Op onze website is de Groene Agenda ook te raadplegen. Het is één van de best bezochte onderdelen van de website. In 2022 nam het aantal bijeenkomsten en buitenactiviteiten na de Corona crisis weer toe. We verstuurden De Groene Agenda dit jaar 22 keer naar 1.129 abonnees. Dat betekent een lichte toename van 60 abonnees ten opzichte van 2021.

Ziezo! januari 2022 | Bekijk de nieuwsbrief [hier online](#).

Ziezo!
Oog voor natuur- en milieunieuws

natuur en milieu drenthe
federatie

50 JAAR
SAMIEN VOOR EEN MOOI EN DUURZAAM DRENTHE

Uitgelicht: jubileumnieuws

Webinar 'Houtbouw in een bosprovincie' dinsdagavond 8 februari

Op dinsdagavond 8 februari 2022 organiseren we de webinar 'Houtbouw in een bosprovincie'. Een actueel onderwerp, want het bos en de mogelijkheden van hout staan volop in de belangstelling. Zo werkt de provincie Drenthe aan een nieuwe provinciale Bomen- en Bossenstrategie. Tijd om de mogelijkheden van houtbouw in Drenthe in kaart te brengen: is hout de grondstof waarmee we in de toekomst onze ecologische voetafdruk fors omlaag kunnen brengen? Hoeveel hout is er eigenlijk beschikbaar, nu en in de toekomst? En welke rol kan Drenthe spelen in zo'n transitie? [Bekijk het programma hier.](#)

Win een boomgaard in jouw buurt!

Bomen staan CO2 op en maken onze leefomgeving mooier, groener, frisser en gezonder. De Natuur en Milieufederatie Drenthe zet zich met Plan Bomen daarom al een aantal jaren in om meer bomen te planten in Drenthe. Nu de NMF Drenthe 50 jaar bestaat, is het tijd voor een bijzondere winactie. Bewonersinitiatieven maken deze winter kans op maar liefst 50 bomen! Heb jij samen met buurtbewoners een locatie in Drenthe waar jij graag een dorpsvoedselbos of boomgaard wil realiseren? Of zijn jullie al begonnen, maar heb je nog behoefte aan fruit- of notenbomen? Dan is deze jubileumactie iets voor jou! Meld je aan voor 15 februari 2022. Hoe? [Dat lees je hier.](#)

Nieuws

Vacature 'Aanjager Lokale Energietransitie'

Wij werken vol passie aan een mooi en duurzaam Drenthe. Ga jij deze uitdaging met ons aan? We zoeken een enthousiaste 'Aanjager Lokale Energietransitie' die invulling geeft aan de steun en serviceverlening voor maatschappelijke energie-initiatieven in Drenthe. Ben je een energieke en verbindende teamspeler die graag mensen samen brengt en enthousiasmeert om bij te dragen aan de lokale, gedragen energietransitie? En wil je lokale initiatieven inspireren, aanjagen en

**NMF
Drenthe in
het nieuws**

In 2021 verstuurden we 27 persberichten naar lokale, regionale en landelijke pers. We zijn minstens 197 keer in de media verschenen.

ROEG!

In samenwerking met RTV Drenthe, Het Drentse Landschap, IVN, Landschapsbeheer Drenthe, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer werken we aan het platform ROEG!, opgericht door RTV Drenthe. **ROEG!** is het online en mediaplatform over natuur en landschap in Drenthe. We hebben bijgedragen aan de redactie-overleggen en hebben actief meegedacht en -gewerkt aan items op televisie, radio en online.

Staat van Drenthe

Hoe willen we dat Drenthe er in 2050 uitziet? En hoe zorgen we ervoor dat dat straks ook werkelijk het geval is? Voordat we hier een antwoord op kunnen geven, is het nodig om te kijken naar de huidige situatie. Hoe staan natuur en landschap, klimaat en energie en circulaire economie in Drenthe er nu voor?

Er zijn veel cijfers over Drenthe beschikbaar (zie bijvoorbeeld www.drentheincijfers.nl), maar je hoort er weinig mensen over. Dat is een gemiste kans, want cijfers krijgen pas betekenis als ze leiden tot reflectie en discussie. En een debat krijgt meer betekenis als het gevoerd wordt op basis van actuele feiten.

De NMF Drenthe heeft het initiatief genomen om de Staat van Drenthe op een toegankelijke, begrijpelijke en beeldende manier inzichtelijk te maken. Dat gebeurt aan de hand van een aantal thematische series van infographics, bestaande uit kaarten, grafieken en afbeeldingen. De eerste series zijn eind 2022 ontwikkeld. Het betreft de thema's natuur, stikstof, water en energie.

We zullen deze infographics gebruiken in de aanloop van en het vervolg op de Statenverkiezingen van 2023 tijdens de 'themapodia' en het verkiezingsdebat dat de Drentse natuur en milieuorganisaties samen organiseren. Tijdens deze podia gaan we in gesprek met stakeholders op basis van de feiten. Er zal ook een aantal sociale media kits worden ontwikkeld om de Staat van Drenthe breed te communiceren naar een groter publiek.

De Groene Brink

Met de Groene Brink beogen we een podium voor een brede Drentse duurzaamheidsdiscussie te creëren, waar bewoners, ondernemers, bestuurders en beleidsmakers met elkaar in gesprek gaan over de opgaven waar we als samenleving mee geconfronteerd worden. In een tijd die gekenmerkt wordt door felle discussies zijn fysieke ontmoetingen essentieel om wederzijds begrip en sociale samenhang te stimuleren. Dit jaar stond de Groene Brink vooral in het kader van ons 50 jarig jubileum.

Op 20 december 2021 bestond de NMF Drenthe 50 jaar! Op deze dag vond ook het online-startevenement van het jubileumjaar plaats. In het jubileumjaar 2022 hebben op veel verschillende manieren aandacht besteden aan ons 50-jarig bestaan. We keken terug op de successen van de afgelopen 50 jaar, maar juist ook vooruit naar de grote opgaven die Drenthe nog te wachten staan. Dit deden we aan de hand van een interessant en divers jubileumprogramma, gevuld met bijeenkomsten, debatten en bijzondere acties.

Groene Brink bijeenkomsten in jubileumjaar 2022

In het jubileumjaar hebben we een mooie herkenbare, maar tegelijk afwisselende serie van 5 bijeenkomsten neergezet. Een webinar over Houtbouw, een debat over de woonopgave, een seminar over de energiebeweging, een inspiratiesessie tijdens de Nacht van de Nacht over de Drentse oer-waarden en een groots evenement met de titel 'Het Drents Perspectief 2050' in het hartje van Assen.

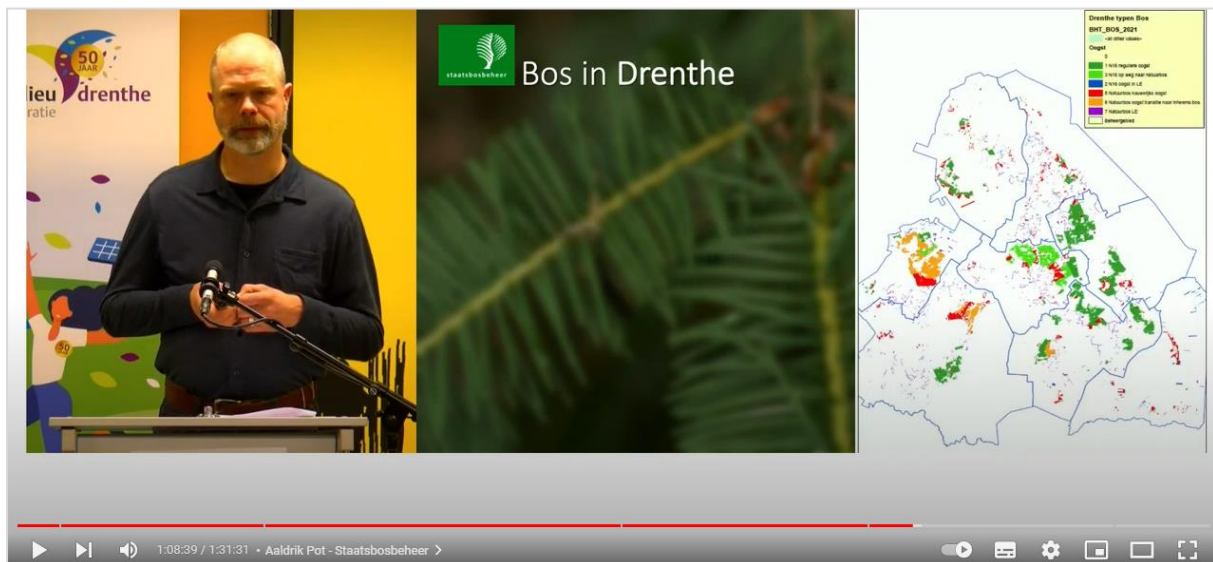
Debat Slag om de Ruimte: Hoe moet de grote vraag naar woningen in Drenthe vorm krijgen? Waar en voor wie moeten die woningen worden gebouwd? En hoe kunnen we voorkomen dat dit ten koste gaat van de Drentse natuur en het landschap? Tijdens het debat 'Slag om de Noordruimte: woningbouw in Noord-Nederland' gingen we over deze belangrijke vragen in gesprek. Wouter Veldhuis (Rijksadviseur voor de Fysieke Leefomgeving) en Reimar von Meding (Algemeen Directeur van KAW architecten) en gedeputeerde Hans Kuipers (Provincie Drenthe, verantwoordelijk voor wonen) deelden hun visie en gingen met het publiek in gesprek. Ruim 100 deelnemers, bestaande uit leden van provinciale staten en gemeenteraden, wethouders, leden van natuur- en milieuorganisaties en andere geïnteresseerden, namen deel aan de avond die op 23 april in De Nieuwe Kolk werd georganiseerd.

Wouter Veldhuis trapte de avond af met zijn bevolgen presentatie "De 22e eeuw begint nu". Volgens hem moeten we anders na gaan denken over onze samenlevingen en een stap maken van het denken in 'welvaart en economische groei' naar 'publieke waarden en welzijn'. Van 'meer en groter', naar 'anders en beter'. Reimar von Meding benadrukte in zijn presentatie 'Ruimte zat in de stad' het belang om zuinig met onze ruimte om te gaan. In zijn pleidooi, gebaseerd op onderzoek van KAW, zette hij in op de verbetering van bestaande wijken en het slimmer benutten van ruimte in steden en kernen voor meer betaalbare woningen. Op deze manier worden niet alleen genoeg extra nieuwe woningen gecreëerd, maar wordt ook de leefbaarheid van de wijken versterkt, met nieuwe kansen

voor beter onderwijs, voor de lokale economie en voor betere zorg en hulp op wijk niveau. Met andere woorden: er is ruimte zat in de stad.

Webinar Houtbouw in een bosprovincie: Er liggen grote kansen voor houtbouw in Drenthe, dat is gebleken tijdens het webinar 'Houtbouw in een bosprovincie' die we op 8 februari organiseerden. Enthousiaste sprekers van Dijkstra Draisma, Bork Groep, DAAD Architecten, Bouwbedrijf Broekman en Woonservice deelden inspirerende voorbeelden. Tijdens een tafelgesprek werd, met input uit de actieve chat, ingegaan op vragen als: wat zijn de mogelijkheden van bouwen met hout? Wat zijn de voordelen? Wat zijn aandachtspunten? En hoe kunnen houtbouwconstructies eruit zien?

Het hout moet natuurlijk ook ergens vandaag komen. Vertegenwoordigers van Staatsbosbeheer, NICE en Metabolic brachten daarom gedetailleerd in beeld hoeveel hout er in Drenthe kan worden geoogst. Vanuit de Drentse bossen, maar ook uit de huidige bouw.

Deze bijeenkomst legde de kansen, mogelijkheden en beperkingen van houtbouw bloot. Dit resulteerde in een serie aanbevelingen voor de korte en lange termijn.

Het live webinar werd door 116 mensen gevolgd. In de chat werd enthousiast meegepraat en -gedacht. Het webinar is naderhand nog 271 keer online bekeken en is [hier](#) terug te zien.

Nacht van de Nacht: Tijdens de Nacht van de Nacht organiseerden wij in het kader van ons jubileum een eigen Nachtevenement in het Hunebedcentrum in Borger. Samen met Marketing Drenthe verkenden we wat duisternis betekent voor de toerisme- en recreatiesector. Verduurzamingsstrateeg Ewout Versloot sprak over het verduurzamen van de toeristische sector. Dagspreker Vincent Bijlo ging in gesprek met de directeurs van de Natuur en Milieufederatie Drenthe, Marketing Drenthe en Recreatieschap Drenthe. De ca. 100 deelnemers beleefden het donker met o.a., met een akoestisch optreden van de nederpopgroep Hiigo, een verhalenverteller bij de oer-boerderij en een lezing van vleermuisonderzoeker Johan Eklöf.

Jubileumevenement Nacht van de Nacht 2022 met Vincent Bijlo en belevingsessies

Vrijwilligers van het Drentse Landschap namen mensen mee op een duisterniswandeling.

Overige jubileumacties

Tijdmachine: Met onze [tijdmachine](#) blikken we terug op onze inzet van de afgelopen 50 jaar. Grote dossiers, mijlpalen en bijzondere momenten krijgen hier een plaats. Wat ging er goed? Wat kon beter? Wat hebben we daarvan geleerd? En welke opgaven liggen er nog voor ons? Van de oprichting in 1971 tot een bijzondere rouwstoet door het bos, je leest de 50 mooiste, bijzonderste, opmerkelijkste gebeurtenissen van 50 jaar NMF Drenthe hier! In totaal hebben we 50 mijlpalen gepubliceerd: voor elk jaar één!

The graphic is a horizontal timeline with three main event cards. The timeline line is black with green arrows at both ends. Above the line are three colored circles: purple for 1971, yellow for 1972, and purple for 1973. Below the line are three event cards, each with a colored header and a 'Lees meer' button.

- 1971 – Oprichting**
Titel: *Stichting voor Natuur-, Milieu- en Landschapsbescherming in Drenthe*
Beschrijving: Het is 1971, en er zijn grote zorgen. Grootschalige ruilverkavelingen veroorzaken in de jaren '60 en '70 een kaalslag en...
Lees meer
- 1972 – Grenzen aan de groei**
Titel: *rapport van de club van ROME*
Subtitel: *De grenzen aan de groei*
Beschrijving: Het rapport 'Grenzen aan de groei' van de Club van Rome, dat in maart 1972 officieel verscheen, zorgde wereldwijd voor...
Lees meer
- 1973 – Een landschap wordt bedreigd**
Beschrijving: Moet dit zo doorgaan? Zo luidde de veelzeggende titel van het rapport dat de Milieuraad Drenthe (nu NMF) in oktober 1973...
Lees meer

Hartenwensen: Tijdens verschillende bijeenkomsten hebben we *Hartenwensen voor Drenthe* verzameld. Maar liefst 50 mensen hebben hun wens voor Drenthe in 2050 met ons gedeeld. Deze hartenwensen zijn input voor ons project 'Drents Perspectief' in 2023.

Het wonen van de toekomst: Huizen met een dak vol zonnepanelen, weelderige tuinen vol met bijen en insecten, warmtepompen en kangeroewoningen: mensen kunnen ontzettend veel doen om het wonen mooier en duurzamer te maken. Maar waar begin je? En hoe doen andere inwoners van Drenthe dat eigenlijk? In onze provincie zijn genoeg woningen, woonvormen en tuinen te vinden die inspireren. Met grote, maar ook kleine acties. In het kader van het 50-jarige jubileum zet de Natuur en Milieufederatie Drenthe, in samenwerking met het Drents Energieloket, vijftig inspirerende deuren virtueel voor je open. Bekijk hier *Het Wonen van de Toekomst*.

Bewoners vertellen over hun duurzame woning

Jubileumbijeenkomst (oud-)gedienden en partners: op 10 juni 2022 kwamen we met 50 (oud)medewerkers, partners en andere betrokkenen bijeen in Norg om na te denken over Drenthe in 2050. Met een creatieve brainstorm creëerden we gezamenlijk verschillende platen waarop de wensen voor Drenthe visueel werden weergegeven.

Investeren in de toekomst: De oogst van dit jubileumjaar zie je onder andere terug in het pamflet '[Investeren in de kracht Drenthe](#)', die we met Het Drentse Landschap, Landschapsbeheer Drenthe, IVN Natuureducatie en Natuurmonumenten eind 2022 publiceerden.

Het Drents Perspectief

Hoe zorgen we voor een mooi en duurzaam Drenthe in 2050? Dat is een ontzettend belangrijke en tegelijkertijd complexe vraag, die centraal stond tijdens ons 50-jarige jubileum. De keuzes die we nu maken, bepalen hoe onze provincie er in 2050 uitziet. Maar welke keuzes moeten we dan maken?

Tijdens het jubileumevenement 'Drents Perspectief 2050' op 30 september bogen bestuurders, partners en inwoners van Drenthe zich gezamenlijk over een nieuwe agenda voor Drenthe. Inspirerende inleiders, losmakers en voortrekkers hielpen met denkrichtingen en concrete oplossingen. Een ideeëntheater in de Gouverneurstuin in Assen vormde het bruisende middelpunt van dit evenement. Vanuit daar werkten we samen met verschillende locaties, waaronder het Drents Museum, het Drents Archief en Landgoed Overcingel.

Onder andere klimaatspreker Reinier van den Berg en schrijver Tommy Wieringa waren te gast om mee te praten, te inspireren en om de verschillende sessies in goede banen te leiden. Deelnemers volgden verschillende inspiratiesessies met interessante sprekers, legden onder het genot van een hapje en drankje nieuwe contacten én er was natuurlijk ruimte om eigen visies te delen.

Natascha Kooiman (Kwartiermaker TransitieCoalitie Voedsel), Alex Datema (voorzitter BoerenNatuur) en Janneke Hoekstra (bestuurslid Land van Ons) gingen met het publiek in gesprek over het voedselsysteem van de toekomst. Met Tjisse Stelpstra (gedeputeerde Provincie Drenthe), Frans Rooijers (directeur CE Delft) en Felix van Hoften (auteur en econoom) blikten we vooruit op het toekomstige energie- en economische systeem.

Landgoed Overcingel stond in het teken van water en landschap. Je bekeek daar de tentoonstelling 'Veranderend landschap' van fotograaf Sake Elzinga en bezoekers konden deelnemen aan het ontwerpatelier van de toekomst. In het Drents Archief blikten we terug op de natuur- en milieubeweging van de afgelopen 50 jaar.

Op deze dag mochten we bijna 200 gasten begroeten. Gedurende het jubileumjaar hebben in totaal maar liefst 750 deelnemers meegedacht over de toekomst van Drenthe.

Drenthe bewuster verlicht / Nacht van de Nacht

Zaterdag 29 oktober vierden we met onze partners voor de 18e keer de Nacht van de Nacht. Ook dit jaar had deze publiekscampagne gericht op het behoud van duisternis een grote impact. Het ministerie van Economische Zaken en Klimaat riep gemeenten op om in lijn met de campagne 'Zet ook de knop om' de Nacht van de Nacht aan te grijpen om vanaf 29 oktober overbodige verlichting definitief uit te doen.

In dit jubileumjaar keken we terug op alle inspanningen voor het behoud van duisternis in Drenthe, we maakten hierover een mijlpaal op de tijdlijn van ons jubileum. Ook keken we vooruit, welke opgaven liggen er nog als het gaat om bewuster verlichten? In april pleitten we voor een provinciaal verbod op reclamemasten. Aanleiding was de geplande (verlichte) reclamemast bij het tankstation Green Planet, bij Pesse. We maakten bezwaar tegen deze plannen, waar deels gehoor aan is gegeven. We verkenden samen met partners de mogelijkheid van de Dark Sky Park status voor het Dwingelderveld. Dit bleek na nader onderzoek niet haalbaar. We gaan wel verder in gesprek voor een gebiedsgerichte aanpak voor het behoud van duisternis in dit gebied.

Honderden bedrijven en tientallen gemeenten doofden hun lichten. IKEA deed van alle vestigingen in Nederland alle gevelverlichting uit. Geïnspireerd door de Nacht van de Nacht geeft IKEA aan dat ze komend jaar hun buitenverlichting aanpassen. Harm Edens werd aangetrokken als nieuwe ambassadeur. Met een PR offensief en een Nacht Ziezo! gaven we bekendheid aan de campagne en spoorden we onze partners aan een activiteit in het donker te organiseren. Door het hele land werden ca. 300 activiteiten georganiseerd, waarvan ongeveer 20 in Drenthe.

Onnodige reclamemasten: In maart heeft de gemeenteraad van Hoogeveen na jarenlange discussie eindelijk het bestemmingsplan voor Green Planet vastgesteld. Wij hadden hier samen met Natuurmonumenten bezwaar tegen gemaakt en hebben samen met vele omwonenden tijdens de raadsvergadering ingesproken. Hoofdpunt van ons bezwaar vormde de reclamemast van 50 meter hoogte met een verlichte aardbol en twee grote ledschermen die Green Planet langs de A28 wilde bouwen. Uiteindelijk heeft de raad het bestemmingsplan gewijzigd vastgesteld. De hoogte van de reclamemast is beperkt tot 30 meter en ledverlichting is niet toegestaan. De wereldbol was al eerder uit het plan gehaald.

Overzicht prestaties duurzaamheidsbeweging 2022

Project	Prestaties 2021
Servicepunt Drentse duurzaamheidsinitiatieven	<ul style="list-style-type: none"> - Uitvoering Servicepunt duurzaamheidsbeweging - 40 aangesloten organisaties - Samenwerking met 156 lokale organisaties - 51 lokale initiatieven ondersteund (gerelateerd aan de verschillende werkvelden) - 16 nieuwe lokale initiatieven helpen opstarten (idem) - Bijeenkomst: Bouwen aan de Drentse energie- en klimaatbeweging (60 deelnemers)
Voorlichting, opinievorming en bewustwording	<ul style="list-style-type: none"> - Website: 35.418 keer bezocht door 25.476 bezoekers - 88 geplaatste nieuwsberichten - 27 persberichten naar lokale, regionale en landelijke pers. - 197 keer in de media verschenen. - 9 Ziezo-nieuwsbrieven gemaakt met 3.825 abonnees - 22 keer De Groene Agenda naar 1.129 abonnees. - Facebook: 1.695 volgers. - LinkedIn: 884 volgers. - YouTube: 68 abonnees. 11 nieuwe video's geplaatst. - Instagram: 145 volgers. - Samenwerking ROEG!: RTV Drenthe, Het Drentse Landschap, IVN, Landschapsbeheer Drenthe, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer - Intern communicatieoverleg: structureel (om de week een half uur) - aantal supporters van NMF Drenthe is in 2022 met 156 toegenomen tot 568. - Onze database is uitgebreid van 7.626 naar 8.504 relaties.
De Staat van Drenthe	<ul style="list-style-type: none"> - De eerste serie infographics, betreffende de thema's: <ul style="list-style-type: none"> o Natuur o Stikstof o water o energie.
De Groene Brink	<ul style="list-style-type: none"> - Webinar Houtbouw in een bosprovincie met 116 deelnemers - Webinar naderhand nog 216 keer online bekeken - Debatavond Slag om de Ruimte in DNK (120 deelnemers) - Samenwerking Marketing Drenthe Nacht van de nacht - Coproductie jubileumevenement Nacht van de Nacht - Tijdmachine met 50 hoogtepunten uit de historie van de NMF Drenthe
Het Drents Perspectief	<ul style="list-style-type: none"> - 750 bijdragen aan het 'Drents Perspectief' (ideeën, dromen, verhalen, toekomstperspectief) - Jubileumbijeenkomst Het Drents Perspectief (200 gasten): 4 inhoudelijke sessies en 2 ontwerp ateliers - diverse publicaties waaronder het pamflet 'Investeren in de kracht Drenthe', die we met Het Drentse Landschap, Landschapsbeheer Drenthe, IVN Natuureducatie en Natuurmonumenten eind 2022 publiceerden - Via Ziezo, nieuwsberichten website en socials is er uitgebreid aandacht geweest aan Het Drents Perspectief 2050 - 50 Hartenwensen: tijdens verschillende bijeenkomsten hebben we hartenwensen verzameld. Maar liefst 50 mensen hebben hun wens voor Drenthe in 2050 met ons gedeeld.
Drenthe Bewuster Verlicht - Nacht van de Nacht	<ul style="list-style-type: none"> - Actuele projectpagina - Bezwaar lichtmast Pesse met resultaat - Verkenning Dwingelderveld als Dark Sky Park - Mailing naar organisaties - PR offensief campagne Nacht van de Nacht via social media - Speciale Nacht Ziezo! - 5 nieuwsberichten - 21 social media berichten op Facebook, LinkedIn en Instagram - 20 activiteiten georganiseerd tijdens de Nacht van de Nacht door Drentse partners.

Energie- en klimaatneutraal Drenthe

Wij werken aan

Stimuleren energiebesparing huiseigenaren

Duurzame energievoorziening

Inbreng Regionale Energiestrategie

Ondersteuning lokale energieinitiatieven

Natuurinclusieve energievoorziening: Energietuin Assen-Zuid

Ondersteuning lokale energie-initiatieven

95
totaal aantal energieinitiatieven

59
actief ondersteund

10
helpen opstarten

Kennis delen

46 kennissessies
3.794 deelnemers
52 energiecoaches opgeleid in totaal **168** sinds 2017

Verbinden

NMFD faciliteert
9 samenwerkingsverbanden

Zo zijn we met
244 organisaties en overheden verbonden

Drents Energie Loket

Online bereik
88.067 unieke website bezoekers
4.487 nieuwsbrief abonnees

Facebook
1.220 volgers
56 berichten
LinkedIn
250 volgers
28 berichten
Instagram
649 volgers
78 berichten

30.333
nieuw geregistreerde woningeigenaren

60.637
contactmomenten

19.231
adviezen

Loket op wielen
7 keer

Loket op Locatie
16 keer

Bezoekers LoW en LoL
2.981

3. Energie- en klimaatneutraal Drenthe

Kernactiviteiten

Wij werken met onze partners aan een energie- en klimaatneutraal Drenthe. Tot de kerntaken van de Natuur en Milieufederatie behoren onder meer het geven van gevraagd en ongevraagd advies aan overheden, belangenbehartiging, het ondersteunen en lostrekken van diverse regionale samenwerkingsverbanden en input leveren aan het landelijke energieveld en landelijke samenwerking. Daarnaast ontwikkelen we diverse nieuwe samenwerkingsprojecten waarmee we de energietransitie concreet handen en voeten geven.

Beleidsadvisering en belangenbehartiging

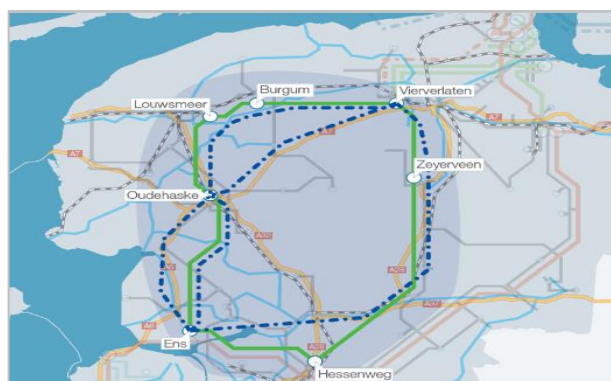
Lokaal en regionaal overheidsbeleid rond de energietransitie richtte zich de afgelopen tijd met name op bewonersparticipatie, ruimtelijke en landschappelijke inpassing van grootschalige energieopwek, en de ontwikkeling en uitvoering van de transitievisie warmte door gemeenten.

Hierbinnen is steeds meer aandacht en belangstelling voor een natuurinclusieve aanpak. Onder meer aan de hand van onze ervaringen met het project Energietuin Assen Zuid leveren wij inbreng bij beleidsontwikkeling, uitvoeringsprogramma's en concrete projecten hoe er meerwaarde gecreëerd kan worden voor natuur binnen een grootschalig opwekproject. Verder hebben we, met de door NMF landelijk ontwikkelde tools, op verschillende plekken de kansen voor een natuurinclusieve transitie verkend.

In 2022 heeft de NMF Drenthe verschillende gemeenten ondersteund en geadviseerd met het vormgeven van beleidskaders voor grootschalige opwek. Zo hebben we met de gemeente Tynaarlo meegedacht en geadviseerd over het inrichten van een participatietraject om spelregels te formuleren rondom grootschalige energieopwekprojecten. Dit krijgt in 2023 naar alle waarschijnlijkheid een vervolg. Bij de gemeente Westerveld hebben we inbreng geleverd met betrekking tot bewonersparticipatie bij grootschalige energieprojecten. Daarnaast hebben we onze standpunten ingebracht ten aanzien van de plannen voor windmolens tijdens een serie bijeenkomsten over het Noord IV bedrijventerrein- in de gemeente Meppel.

Samen met onze noordelijke collega's (NMF Groningen, Fryslan, Flevoland en Overijssel) leveren wij inbreng bij het proces rond de 380 kV hoogspanningsleiding die gerealiseerd moet worden tussen Vierverlaten en Ens. We hebben een gezamenlijke reactie gegeven op het voornemen en voorstel participatie. Dit zal in 2023 een vervolg krijgen.

Daarnaast hebben we afgelopen jaar aandacht besteed aan de oliewinning van de NAM in Schoonebeek en de plannen voor de verkoop van de locatie door de NAM en de verplaatsing van de lozing van afvalwater in Twente naar Drenthe. We hebben ons standpunt hierover via de pers uitgedragen.

Wij denken mee over mogelijke trajecten voor de 380kV verbinding tussen Vierverlaten en Ens

Samenwerking en projectontwikkeling

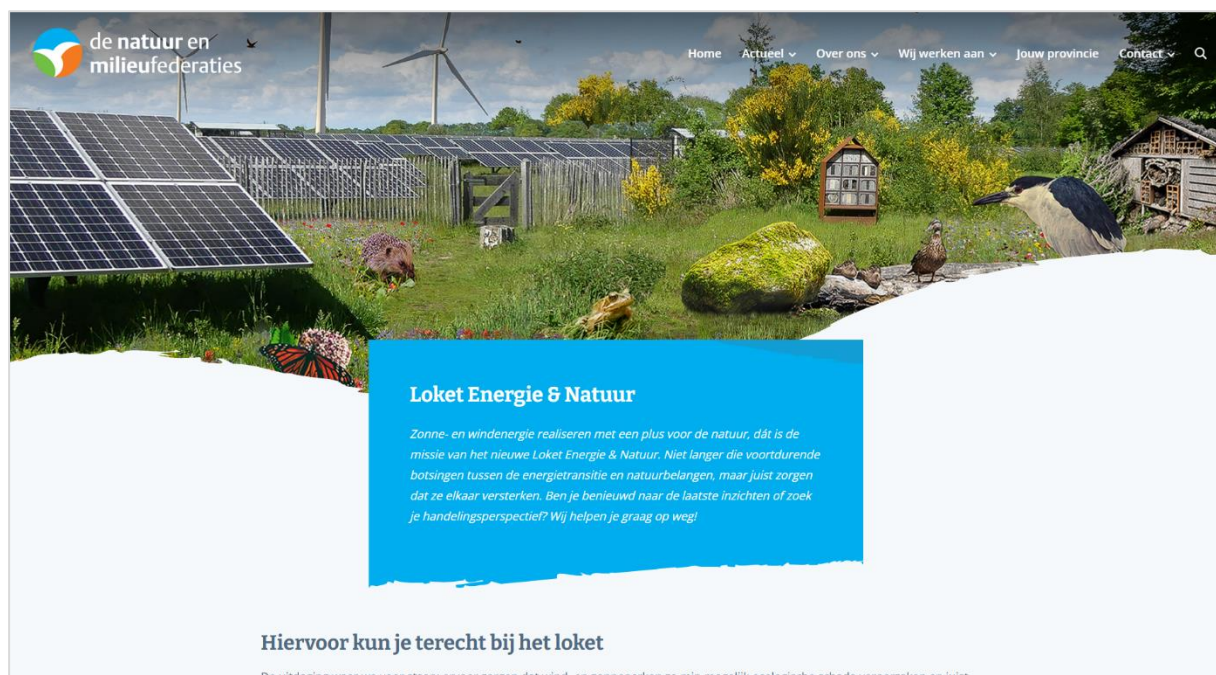
In het afgelopen jaar werkte de NMF Drenthe in een groot aantal samenwerkingsverbanden. Naast het Drents Energieloket is de Expeditie Energieneutraal Wonen een van de belangrijkste netwerken waarbinnen we samen met andere partners werken aan integrale projecten. Sommige van deze samenwerkingsverbanden zijn direct gerelateerd aan specifieke projecten:

- PLED (de Drentse KEI, de provincie Drenthe)
- Energietransitie Drentsche Aa (Nationaal Park Drentsche Aa, BOKD, Kenniscentrum NoorderRuimte van de Hanzehogeschool)
- Provinciale samenwerking Energiecoaches (provincie Drenthe, gemeenten)
- Expeditie energieneutraal (branche organisaties, gemeenten, provincie, maatschappelijke organisaties, woningcorporaties)
- Provinciale samenwerking Drents Energieloket (provincie, gemeenten)
- RES Drenthe (provincie, gemeenten, waterschappen, netbeheerders, maatschappelijke organisaties)

In 2022 hebben we een aantal nieuwe projectplannen ontwikkeld voor onder meer de 2e fase van het PLED en het vervolg van de Participatie Coalitie RES en de Wijkaanpak. Ook hebben we begin 2022 de projectaanpak voor de provinciale samenwerking energiecoaches afgerond.

Energie en landelijke samenwerking

De landelijke samenwerking biedt ons de kans om ervaringen en lessen uit te wisselen met de andere Natuur en Milieufederaties op basis van een gezamenlijke kennisagenda, maar ook om met de andere federaties nieuwe projecten te ontwikkelen en te acquireren. Binnen de landelijke samenwerking speelt de NMF Drenthe al jaren een belangrijke rol in het energiewerkveld, zowel op het vlak van de warmtetransitie als binnen het thema natuurinclusief. Afgelopen jaar hebben we samen met de De Natuur en Milieufederaties het project LENI (landelijk loket natuur inclusief) verder vormgegeven. Het [Loket Energie en Natuur](#) is sinds kort online. Ook hebben we een bijdrage geleverd aan de landelijke samenwerking rond de Participatiecoalitie RES en wijkaanpakken en hebben we deelgenomen aan de landelijke NMF energiedag.

The image shows a screenshot of the website 'de natuur en milieufederaties'. The header includes the logo and navigation links: Home, Actueel, Over ons, Wij werken aan, Jouw provincie, and Contact. The main banner features a landscape with solar panels, wind turbines, and a bird. A blue text box contains the following text:

Loket Energie & Natuur

Zonne- en windenergie realiseren met een plus voor de natuur, dat is de missie van het nieuwe Loket Energie & Natuur. Niet langer die voortdurende botsingen tussen de energietransitie en natuurbelangen, maar juist zorgen dat ze elkaar versterken. Ben je benieuwd naar de laatste inzichten of zoek je handlingsperspectief? Wij helpen je graag op weg!

Hiervoor kun je terecht bij het loket

De uitdaging waar we voor staan: ervoor zorgen dat wind- en zonneparken zo min mogelijk ecologische schade veroorzaken en juist

De oorspronkelijk in het werkplan voorziene projecten *community of practice zon op dak* en *werk maken van een sociale energietransitie* hebben we niet in uitvoering genomen. Met de landelijke aanpak LENI is voorzien in een aanpak voor een community of practice voor de natuurinclusieve energietransitie. De middelen voorzien voor de sociale energietransitie zijn in overleg met de provincie ingezet voor extra advieswerk van de helpdesk van het Drents Energieloket. Hiermee konden we meer inwoners rechtstreeks helpen met vragen en stappen voor energiebesparende maatregelen. Daarnaast hebben we bijgedragen aan de ontwikkeling van het project fixteams, gericht op snelle bespaarmaatregelen voor specifieke doelgroepen.

Energie van onderop

In 2021 is na twee jaar voorbereiding het Programma Lokale Energietransitie Drenthe (PLED) van start gegaan. Tegelijkertijd startte het deelproject Energietransitie en Participatie Drentsche Aa, een onderdeel van het project Impuls Nationaal Park Drentsche Aa 2021 – 2023.

Programma Lokale Energietransitie Drenthe (PLED)

In dit eerste volle jaar van het PLED is duidelijk geworden dat energie voor veel mensen een enorm belangrijk thema is. Niet verwonderlijk natuurlijk, gezien de gedurende het jaar snel stijgende prijzen. Op veel plekken ontstonden nieuwe lokale werkgroepen. Bestaande werkgroepen zochten advies bij het Steunpunt Lokale Energie Initiatieven dat de NMF Drenthe samen met de Drentse KEI vorm geeft en uitvoert.

Ondersteuning lokale initiatieven: De Drentse energiebeweging telt mede dankzij de inzet van het PLED aan het einde 2022 95 initiatieven! Ook in gemeenten die begin van het jaar nog als ‘witte vlek’ werden bestempeld, ontstonden nieuwe werkgroepen. Het PLED heeft meer dan 40 van deze initiatieven ondersteund in de vorm van advies en/of organisatieversterking. We hielpen 5 nieuwe initiatieven opstarten. Het opheffen van de coronamaatregelen begin van het jaar liet weer toe dat er bewonersbijeenkomsten konden worden georganiseerd. De interesse voor dat soort bijeenkomsten was vaak groot, zeker daar waar het ging om energiebesparende maatregelen.

Collectieve opwek en lokaal eigendom: We speelden een rol in het realiseren van lokaal eigendom, onder andere door het ondersteunen van lokale initiatieven en coöperaties bij initiatieven van ontwikkelaars. Een voorbeeld is de betrokkenheid bij het opwekproject langs de A37, dat vanuit RWS en provincie is geïnitieerd.

De mogelijkheden voor collectieve opwek (via energie coöperaties) bleken in 2022 beperkt. De Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE) was in 2022 zover ingeperkt dat deze voor veel startende coöperaties onvoldoende stimulerend was. Ook de beperkingen op het elektriciteitsnetwerk (de netcongestie) maakten dat weinig nieuwe opwekinstallaties konden starten; het aantal nieuwe coöperatieve opwekprojecten was dus beperkt.

Kennissessies: Het Steunpunt Lokale Energie Initiatieven heeft haar rol en positie afgelopen jaar aanzienlijk kunnen versterken. Er zijn ten behoeve van het netwerk van lokale initiatieven zeven kennissessies georganiseerd, waarvan er vier fysiek konden plaatsvinden. Ook leverden we een bijdrage aan de door de RES Drenthe georganiseerde energiecafés en de klimaat-driedaagse. We kunnen vaststellen dat de kennis- en netwerkstructuur van de lokale beweging aanzienlijk versterkt is.

Samenwerking met gemeenten: Vanaf de tweede helft van het jaar werd stevig ingezet op verbeterde samenwerking tussen de gemeenten en lokale initiatieven. Inmiddels is met bijna alle gemeenten over dit thema gesproken en in Tynaarlo en De Wolden resulteerde dit in lokale

bijeenkomsten van alle bekende initiatieven uit de gemeente met relevante ambtenaren. Gedurende het jaar werd steeds meer duidelijk dat de lokale initiatieven, en daarmee ook het PLED programma zelf, ondersteunend zijn in het vorm geven aan de gemeentelijke warmtetransitie en de lokale Wijk Uitvoeringsplannen (WUPs).

Bovenstaande activiteiten hebben sterk bijgedragen aan de zichtbaarheid en naamsbekendheid van het PLED.

Energietransitie en Participatie Drentsche Aa

Het deelproject Energietransitie en Participatie Drentsche Aa werkt primair op het gebied van de energietransitie voor en door de lokale samenleving met landschap en erfgoed als belangrijkste uitgangspunten. Het deelproject wordt uitgevoerd door de Natuur en Milieufederatie Drenthe in samenwerking met de BOKD en het Kenniscentrum NoorderRuimte van de Hanzehogeschool.

Inwonersvisies op de energietransitie in het Drentsche Aa gebied: In de Energietransitie Drentsche Aa staan inwoners centraal: Hoe kijken zij naar hun leefomgeving en welke energiemaatregelen vinden zij daar bij passen? Om deze vraag te beantwoorden heeft het Kenniscentrum NoorderRuimte van de Hanzehogeschool een onderzoek uitgevoerd. Als eerste stap van dit onderzoek is er een online sessie georganiseerd waarbij inwoners met elkaar in gesprek gingen over waarden die zij hechten aan het Drentsche Aa-gebied. Specifiek wilden we het hierbij hebben over het karakter van de omgeving, impact van de energietransitie en andere waarden die inwoners belangrijk vinden. De uitkomsten van deze avond zijn gebruikt om een enquête op te stellen voor alle inwoners. De vragenlijst is in januari 2022 breed uitgezet en leverde meer dan 150 reacties van inwoners uit het gebied op. Tenslotte is er een ronde 'gesprekstafels' geweest om de resultaten van de enquête samen met inwoners te duiden en om te zetten in inhoudelijke en concrete handvatten voor dorpen en energie initiatieven. Het onderzoeksrapport is inmiddels beschikbaar en wordt nu vertaald in een publieksvriendelijk rapport met 'Inwonersvisies op de energietransitie in het Nationaal Park Drentsche Aa'. Lokale groepen kunnen dit document gebruiken als inspiratiebron voor hun dorpsplannen en energieprojecten en geeft overheden een handvat voor het verder ontwikkelen en uitvoeren van hun beleid.

Dorpsenergievisies en plannen: Een belangrijk onderdeel van het project is het bieden van ondersteuning bij het maken van dorpsenergieplannen. Het project is actief in een zevental dorpen: Hooghalen, Eext, Rolde, Gasteren, Midlaren, Noorderlaren en Glimmen. Gesprekken zijn gaande met een achtste dorp. In de dorpsplannen doen de lokale gemeenschappen uitspraken over hun ambities en voorwaarden. Daarmee worden energiemaatregelen voorgesteld die bij het dorp en de omgeving passen. Om de dorpsenergieplannen richting te geven maken we gebruik van het werkboek **Wij Doen Het!**, ontwikkeld door Kenniscentrum NoorderRuimte van de Hanzehogeschool Groningen en haar partners. Om voortgang te monitoren en goede opvolging te geven gebruiken we de 'dorpsmonitor'. Hierin komt per dorp alle informatie samen: de ambitie van de inwoners van het dorp, hun visie op de energietransitie, de manier waarop zij georganiseerd zijn, de geplande en uitgevoerd

Kennissessie verduurzaming erfgoed

activiteiten en een omschrijving van de projecten die de dorpen geïnitieerd hebben of nog willen initiëren.

Concrete projecten en acties: Er gebeurt inmiddels mede dankzij deze inzet al veel op het gebied van de energietransitie in de dorpen. Inwoners willen graag snel aan de slag en zijn op zoek naar laagdrempelige activiteiten. Vaak zijn deze activiteiten gericht op energiebesparing, maar er zijn ook ambities om collectief energie op te wekken.

Kennissessies: Ter ondersteuning van de dorpsprocessen worden kennissessies georganiseerd waarin dorpen ervaringen uitwisselen en experts nieuwe kennis en informatie aandragen. Sommige van deze kennissessies zijn generiek, anderen thematisch. In 2022 zijn er kennissessies geweest over de verduurzaming van erfgoed georganiseerd en het werkboek 'Wij Doen Het'.

Communicatie: In 2022 hebben we de kennisdeling tussen de energiegroepen bevorderd. Met 3 nieuwsbrieven, direct contact met de groepen en het organiseren van kennissessies zorgden we voor het ophalen en delen van kennis van en tussen de groepen. Met 3 persberichten, 6 nieuwsberichten en 10 berichten op sociale media en een [actuele webpagina](#) zorgden we voor een goede zichtbaarheid van het project. Elk kwartaal deelden we een interview met een inspirerende werkgroep, om zo goede voorbeelden een podium te geven en anderen te inspireren. Door het actief promoten van de kennissessies en de vragenlijst van NoorderRuimte, kregen we een goede opkomst en respons van inwoners van het Drentse Aa gebied.

Energietuinen natuurinclusief

In Drenthe komen steeds meer zonneparken te staan. Met het project Energietuinen willen we laten zien dan grootschalige energieopwek samen kan (en moet) gaan met een versterking van de biodiversiteit en aandacht voor educatie en recreatie. Assen-Zuid is een van de drie locaties in Nederland waar een energietuin wordt gerealiseerd, waarbij energieopwek wordt gecombineerd met een goede ruimtelijke en maatschappelijke inpassing, ecologische verbetering en educatie.

Binnen het project Energietuin Assen-Zuid werken we samen met Engie, ProfieNRG, Equans (tot begin 2022), Bronnen van Ons, Energiecoöperatie Duurzaam Assen en de gemeente Assen aan de realisering van de Energietuin Assen-Zuid. Daarnaast werken we nauw samen met de Natuur en Milieufederatie Utrecht, Overijssel en Brabant, Wageningen University & Research, en adviseur Remi van Beekum.

De realisatie van de Energietuin voorzien in 2022. Echter vanwege wisseling in de wacht van een van de externe partijen heeft het project vertraging opgelopen. Ook zorgden de sterk stijgende prijzen en schaarste van materialen ervoor dat de voorbereiding en contractvorming meer tijd vragen. Eind 2022 bevond het project zich in de eindfase van de voorbereiding, nagenoeg gereed voor een zogenaamde financial close.

Afgelopen jaar zijn de eerste voorbereidende werkzaamheden op locatie uitgevoerd. Zo is 70 % van het plantmateriaal in het voorjaar aangeplant en net voor het eind van het jaar is het eerste onderhoud rondom het nieuwe plantgoed uitgevoerd. Verder is afgelopen jaar een beheerplan opgesteld en is via een aanbestedingsprocedure een partij geselecteerd voor de verdere aanleg van de ecologische en landschappelijke elementen en het jaarlijks beheer.

Communicatie en educatie: In 2022 communiceerden we over de vordering van de Energietuin Assen-Zuid. Met 11 nieuwsberichten en 3 persberichten berichtten we o.a. over de aanbreng van de beplanting in het voorjaar en de 0-meting in het kader van EcoCertified. We hielden de projectpagina actueel (de pagina is 760 keer bekeken in 2022). We spoorden onze partners Energiecoöperatie

Duurzaam Assen en Bronnen VanOns aan de Energietuinen aan te melden voor de Duurzame Dertig verkiezing, een verkiezing van het Dagblad van het Noorden. Energie VanOns, het moederbedrijf van partner Bronnen VanOns won de prijs in Drenthe.

We organiseerden een bijeenkomst over de energiebeweging en de natuurinclusieve energietransitie. De Natuur en Milieufederaties organiseerden landelijke masterclasses over de natuurinclusieve energietransitie, die we breed deelden met ons netwerk. In de kennissessie Energiecafé RES Drenthe presenteerden we het concept Energietuinen en zoomden we in

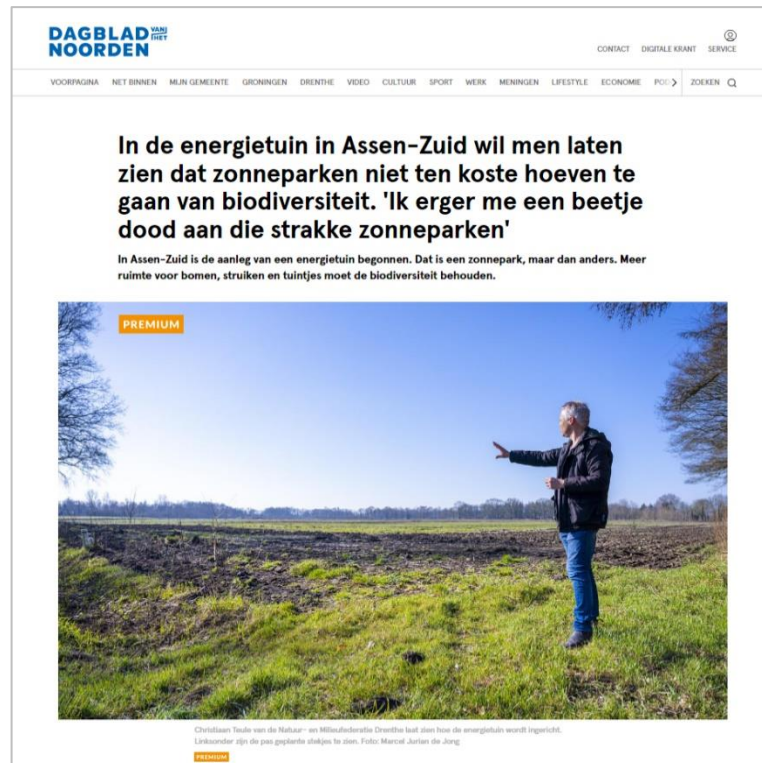
op de Energietuin Assen-Zuid. Het in 2021 gemaakte e-magazine was dit jaar nog steeds een geschikt promotiemiddel (het magazine is 216 keer gelezen in 2022). Daarnaast deelden we de eerste drie afleveringen van een videoreeks over het oprichten van een Energietuin.

We gaven verdere invulling aan de educatie in de Energietuin en begeleidden de landelijke invulling van educatie in de Energietuinen. In mei organiseerden we een inspiratiesessie voor alle projectleiders van de Energietuinen, om een gezamenlijke lijn te ontwikkelen voor educatie. We gingen verder met de ontwikkeling van online educatieve routes en stemden dit af met de eigen projectgroep, de landelijke projectleidersgroep en de educatiegroep. We maakten een plan voor de totaalrichting, de wandelroutes, de educatieve objecten, de kunstwerken van Heidi Linck en de bebording. Vanwege veiligheidsredenen moesten de wandelpaden afgebakend worden met hekwerk, in samenwerking met de ontwikkelaar hebben we de routes bepaald.

MET Drenthe, Participatiecoalitie

In juni 2021 is de RES 1.0 voor de regio Drenthe opgeleverd. De Natuur en Milieufederatie Drenthe ondersteunt de ambitie in de RES 1.0, maar vindt ook dat dit niet ten koste mag gaan van het Drentse landschap en natuur. Daarnaast maken wij ons zorgen over het draagvlak voor de energietransitie. Op het gebied van Aardgasvrije wijken hebben in Assen de wijkaanpak in de wijk de Lariks ondersteund.

Inbreng en advies RES 1.0: Ook bij de uitvoering van de RES 1.0 en in de aanloop naar de RES 2.0, die naar verwachting in juli 2023 wordt opgeleverd, heeft de NMF Drenthe een adviserende en agenderende rol aan de Drentse Energie Tafel, waarbij wij ons in blijven zetten voor zorgvuldig ruimtegebruik, meerwaarde voor natuur bij de uitvoering van de RES en de doorontwikkeling daarvan richting RES 2.0. De NMF Drenthe neemt deel aan de werktafel en is vertegenwoordigd in de werkgroepen ruimte en communicatie / participatie. Ook denken vanuit de projectgroep monitoring mee over de opzet en uitwerking van de [monitor voor RES regio Drenthe](#).

Energiecafé flora en fauna in de energietransitie: Op 8 september organiseerden wij samen met het werkbureau RES het energiecafé ‘flora en fauna bij de energietransitie’ plaats met onder meer een masterclass door Gerben de Vries, programmaleider Klimaat & Energie bij de Natuur en Milieufederaties. Hij nam deelnemers mee in een leerzaam verhaal over een natuurinclusieve energietransitie. Eén van de deelsessie werd verzorgd door Remi van Beekum, adviseur ecologie bij de Energietuin Assen Zuid. Hij gaf uitleg over de maatregelen ter versterking van natuur en biodiversiteit die voorzien zijn bij de energietuin Assen Zuid.

Pilot inwonersschouw zonneparken: Vanuit de RES werkgroep ruimte wordt een integrale effectenanalyse van zonneparken voorbereid. Dit ondersteunen wij van harte. Om ook inwoners en omwonenden van zonneparken een stem te geven ontwikkelden wij een participatieve methode: de inwonersschouw zonneparken. Een eerste pilot heeft inmiddels plaatsgevonden. Het concept rapport is af en gedeeld met de deelnemers. De schouw levert concrete verbeterpunten voor betrokkenen bij het zonnepark (gemeente, ontwikkelaar, eigenaar), maar ook relevante lessen voor de RES partners. Dit krijgt in 2023 een vervolg.

Energie driedaagse: Begin november vond de provinciaal georganiseerde energie-driedaagse plaats. De NMF Drenthe dacht mee over de opzet en wij leverden inbreng bij de bijeenkomst over

‘participatie en lokaal eigendom bij de energietransitie in Drenthe’.

Groen Gas standpuntbepaling: Groen gas kan een bijdrage leveren aan het versneld afschalen van het gebruik van aardgas. Ook in Drenthe wordt er gekeken naar de mogelijkheden van mono-vergisting van mest en co-vergisting. Maar hoe groen is groen gas? En wat zijn de gevolgen voor bijvoorbeeld de landbouwtransitie richting een circulaire landbouw? De NMF Drenthe kijkt positief kritisch naar deze ontwikkeling en zal deze ook in RES verband naar voren blijven brengen.

Drenthe sport duurzaam - next step

Samen met SportDrenthe en andere partners zorgt de NMF Drenthe dat sportverenigingen in beweging komen op het gebied van duurzame energie, voedsel en mobiliteit. We mobiliseren kennis en voeren deelacties uit samen met sportverenigingen.

Na een lange Corona-periode moesten veel sportverenigingen dit jaar een nieuwe start maken. De focus lag hierbij in eerste instantie op ledenwerving en bestaanszekerheid. De gevolgen van de verhoging van de aardgasprijzen drongen bij veel sportclubs pas later dit jaar door.

Juist omdat de focus van sportverenigingen ergens anders lag, bleek de oorspronkelijke opzet van het project, de opzet van een Community of Practice met meerdere vaste deelnemende sportverenigingen, niet de juiste inzet voor deze tijd. We hebben daarom gekozen voor de organisatie van losse kennissessies, waar alle Drentse sportvereniging aan deel konden nemen.

In 2022 hebben we twee kennissessies georganiseerd over twee verschillende thema's op het gebied van energiebesparing bij sportverenigingen met een eigen accommodatie:

- Kennissessie 1: de energierekening omlaag, hoe pak je dit aan? (locatie HH Combi Hooghalen)
- Kennissessie 2: energieopslag d.m.v. accu's (locatie VVV Nieuw-Buinen)

In goed overleg heeft SportDrenthe per 1 april de communicatietaken binnen dit project op zich genomen.

Het Drents Energieloket: energiebesparing in de gebouwde omgeving

2022 was voor het Drents Energieloket (DEL) een ongelooflijk druk jaar! Als gevolg van de hoge energieprijzen en de oorlog in Oekraïne zijn heel veel Drentse woningeigenaren aan de slag gegaan met het verduurzamen van hun huis.

Inmiddels staat meer dan 20% van de woningeigenaren in Drenthe in contact met het Drents Energieloket. Om de grote toestroom van vragen blijvend te kunnen bedienen hebben we het afgelopen najaar de dienstverlening aangepast door te werken met een frontoffice voor de snelle en standaard afhandelingen van vragen en een mogelijkheid voor verdiepend advies. Daarnaast konden we vanaf het voorjaar weer naar buiten met het Loket op Wielen in de wijk voor veel ontmoetingen, echt contact en een helpende hand.

Met al onze inzet via de helpdesk, voorlichting in de wijk en communicatie hebben we de voor het DEL en haar partners beoogde doelen ruimschoots gehaald. Dankzij deze inzet is de naamsbekendheid van het DEL sterk vergoot, hebben we een sterke groei gezien van het aantal huiseigenaren dat we met het Loket verder helpen en is er een stijging van het aantal concrete bespaaractiviteiten en -maatregelen.

De NMF Drenthe faciliteert binnen het DEL de provinciale samenwerking en zorgt voor invulling en uitvoering van de diverse taken zoals de vragenafhandeling via de helpdesk, brede communicatie en de opleiding en ondersteuning van de Drentse energiecoaches. De uitgevoerde activiteiten en resultaten zijn hieronder samengevat. Een uitgebreide inhoudelijke verantwoording van deze onderdelen is te vinden in het jaarverslag van het DEL.

Provinciale samenwerking

De verbinding en samenwerking tussen gemeenten, provincie en de NMF Drenthe is de kracht van het DEL. Onze inzet is hierbij onder andere gericht op de ontwikkeling van het werkplan, projectontwikkeling en het voeden en ondersteunen van de verbinding en samenwerking met gemeenten en marktpartijen via o.a. de DEKO¹ overleggen, het aanjaagteam en de provinciale Expeditie Energieneutraal wonen.

Ook hebben we met de provincie en de gemeenten Noordenveld en Hoogeveen samengewerkt aan de Drentse proeftuin binnen het kader van een Europees samenwerkingsproject Stronghouse. Tenslotte hebben we meegedacht bij de formulering van een provinciale aanvraag voor een Elena-subsidie voor de klantreis en het aanzetten van inwoners tot het nemen van energiematregelen.

Helpdesk

De helpdesk van het Drents Energieloket heeft het meest succesvolle jaar tot nu toe achter de rug. De naweeën van de Covid 19 pandemie waren in het begin van het jaar 2022 nog merkbaar, maar ondanks dat zijn er genoeg bijeenkomsten geweest. De helpdesk werd als gevolg van de stijging van de gasprijzen overstelpt met vragen waardoor het adviseursteam met twee man is uitgebreid tot een totaal van 5 adviseurs. Ondanks dat was er soms een wachtrij van meer dan drie weken voor mensen met vragen.

Door de hoge gasprijzen wilden veel woningeigenaren (maar ook huurders) maatregelen nemen om hun woningen energiezuiniger maken. Dit zorgde niet alleen bij ons voor extreme drukte maar ook bij de bedrijven die de maatregelen uitvoeren.

Daarnaast is de helpdesk nu anders ingericht: om de grote toestroom van vragen blijvend te kunnen bedienen hebben we het afgelopen najaar de dienstverlening aangepast door te werken met een frontoffice voor de snelle en standaard afhandelingen van vragen en een mogelijkheid voor verdiepend advies. Dit ontlast de helpdesk-adviseurs waardoor de focus meer kan liggen op het afhandelen van de inkomende vragen en doorontwikkeling van DEL als geheel.

De adviseurs van het DEL staan klaar om vragen van inwoners te beantwoorden bij het Loket op Wielen

Er is 16 keer een *Loket op Locatie* (LoL) georganiseerd en het *Loket op Wielen* (LoW) is 7 keer ingezet. Het totaal aantal bezoekers bedroeg 2.981 mensen.

Monitoring en CRM

In 2022 hebben we meer ingezet op monitoring van onze inzet en dit elke maand bijgehouden en eens per kwartaal gerapporteerd aan onze partners. Hierbij monitoren we met name de bezoekers van bijeenkomsten, website, sociale media en georganiseerde webinars. De doorontwikkeling van het CRM-systeem zelf hebben we niet in uitvoering kunnen nemen vanwege de extreme drukte bij de helpdesk.

Stronghouse

---

¹ Drents Energie- en Klimaatoverleg

In dit project zijn de Stronghouse bijeenkomsten met de Drentse partners maar ook die met internationale partners bijgewoond. Het bezoek aan de warmtenetten in Denemarken gaf veel inzicht in de mogelijkheden die hierin te organiseren zijn. De beoogde Proeftuin voor het begeleiden van 250 tot 500 woningeigenaren is in een wijkaanpak is uitgewerkt. Ook zijn geïnteresseerde gemeenten over dit project ingelicht.

PR en communicatie

In december 2021 hield de RRE subsidie voor kleine energiebesparende maatregelen op. In 2022 lag de focus dus weer volledig op het communiceren van wat het Drents Energieloket te bieden heeft voor Drentse woningeigenaren met een grondgebonden woning. Dat deden we via verschillende media: de website, Facebook, Instagram, LinkedIn, Nieuwsbrieven en bijeenkomsten van het Loket op Locatie en het Loket op Wielen.

In 2022 waren er 88.067 bezoekers op de DEL website, 118.087 sessies en 271.899 pageviews. Dat zijn er meer dan de voorgaande jaren. Ook het bereik van onze sociale mediakanalen is in 2022 flink gegroeid. Er zijn 110 Facebook volgers bijgekomen, wat eind 2022 het totaal op 1.220 bracht. Het bereik van alle posts was 29.704 en de betrokkenheid 612. Op Instagram zijn er 84 volgers bijgekomen en is het totaal nu 649. Het bereik van alle posts was 8.779 en de betrokkenheid met 990 relatief hoog. Op LinkedIn, gericht op onze stakeholders, waaronder ambtenaren van de Drentse gemeenten, zijn er 123 volgers bijgekomen, waardoor het totaal nu 250 is. Het bereik van alle posts was 13.674 en de betrokkenheid 417. Op YouTube hebben we in 2022 één nieuwe video geplaatst: *De alles over de Warmtepomp Q&A*. Deze video hebben we flink gepromoot, zowel via de website als de socials en is al 2.873 keer bekeken.

In het kader van het jubileum heeft het DEL bijgedragen aan Het Wonen van de Toekomst. Zie [De Groene Brink](#).

In 2022 is de DEL nieuwsbrief zes keer verzonden. Het aantal abonnees is met 2.818 hard gegroeid naar 4.468. 67% Van de ontvangers opent de nieuwsbrief ook daadwerkelijk. Dat is hoger dan het gemiddelde voor een nieuwsbrief in de sector.

RTV Drenthe heeft verschillende publicaties over het DEL op de website geplaatst. Daarnaast maakten ze een mooie rapportage over het Loket op Wielen in Zuidlaren op 7 oktober. Op radio en tv was een interview te zien met onze adviseur Daniel van der Kleij.

Energiecoaches

Voor het slagen van de energietransitie is het belangrijk dat iedereen mee kan doen. Veel energiemaatregelen zijn niet betaalbaar voor groepen inwoners. De stijgende gasprijzen van afgelopen jaar en de enorme impact die dat heeft op de energierekening en het huishouden van velen, maakt de noodzaak voor de bestrijding van (energie)armoede alleen maar urgenter.

De Drentse energiecoaches spelen een essentiële rol bij het enthousiasmeren, motiveren en ondersteunen van woningeigenaren en huurders (al dan niet met een smalle(re) beurs), bij het nemen van laagdrempelige energiebesparende maatregelen.

Leernetwerk Drentse energicoaches: Het afgelopen jaar heeft de NMF Drenthe het provincie-brede netwerk van Drentse energicoaches ondersteund, versterkt en verder helpen uitbreiden. In onze ondersteunende rol in het **Leernetwerk Drentse energicoaches** hebben we een zeer goed bezochte kennis- en netwerk-bijeenkomst georganiseerd voor alle energicoaches in Drenthe. Deze bijeenkomst heeft bijgedragen aan het enthousiasmeren en motiveren van de energicoaches en is daarom voor herhaling vatbaar.

Energicoaches in actie bij het Loket op Locatie

Onder de vlag van het Leernetwerk hebben we ook 2 provincie-brede opleidingstrajecten georganiseerd waarin we voor meerdere gemeenten en energiecoöperaties energicoaches hebben opgeleid. In totaal zijn er 52 energicoaches uit 10 gemeenten opgeleid. De gemeente Emmen heeft een eigen opleidingstraject in samenwerking met het Drenthe college en de energiecoöperatie Drentse Aa en de gemeente Tynaarlo kiezen voor een opleiding door HOOM.

De NMF Drenthe organiseerde ook het terugkerende coördinatorenoverleg. We hielpen de coördinatoren, coaches en gemeenten bij veel ondersteuningsvragen. Van de vier beoogde verdiepende kennissessies voor energicoaches, hebben we 1 sessie ingevuld om met coaches en gemeenten de stand van zaken te bespreken en vooruit te kijken naar de doorontwikkeling van de energicoaches.

Samenwerking met gemeenten: We hebben vier gemeentelijke opleidingstrajecten voor Drentse energicoaches mogen verzorgen voor de gemeenten Midden-Drenthe, Meppel (2x) en gemeente De Wolden. Hierbij werden ook een aantal coaches uit andere gemeenten toegelaten. Voor de gemeente Hogeveen hebben we een aparte training coach- en gespreksvaardigheden gegeven voor de al opgeleide wooncoaches.

De gemeente Assen wil een doorstart maken met de inzet van energicoaches en daaraan gekoppeld de samenwerking met energiecoöperatie Duurzaam Assen. Hierin vervullen we een adviserende rol.

We ondersteunden de gemeente Borger-Odoorn bij het maken van een inhaalslag. Er is een basis gelegd voor een energicoachgroep in de gemeente met opleiding in 2023.

Coördinatie energicoaches gemeente Aa en Hunze: In april zijn we door gemeente Aa en Hunze gevraagd mede invulling te geven aan de coördinatie van de energicoaches in deze gemeente. De personele samenwerking maakt het mogelijk om ook vanuit gemeentelijk oogpunt te kijken naar de ontwikkelingen op dit onderwerp en zorgt ervoor dat we direct zien aan welke ondersteuning energicoaches en coördinatoren behoefte hebben. De vraag naar advies van energicoaches in Aa en Hunze is groot. Het is een enorme uitdaging om alle adviesvragen te verwerken.

CRM: Niet alleen in de gemeente Aa en Hunze, maar ook in andere gemeenten en bij energiecoöperaties die energicoaches onder hun hoede hebben, bestaat de uitdaging om het boekingsstelsel (aanvragen) en de registratie van persoonsgegevens verder te professionaliseren. Dat vraagt om een effectief, maar simpel CRM of registratiesysteem. Hier gaan we in 2023 mee aan de slag.

Overzicht prestaties Energie- en klimaatneutraal Drenthe 2022

Project	Prestaties 2022
Beleidsadvies en projectontwikkeling:	<ul style="list-style-type: none"> - Advisering vier gemeenten Westerveld, Tynaarlo, Meppel Deelname - Participatie en inbreng op proces Hoogspanningstraject Vierverlaten - Ens - Bijdrage programma Expeditie Energieneutraal Wonen - Projectaanvraag provinciale samenwerking energiecoaches - Projectplan fase 2 PLED - Projectplan vervolg Participatie Coalitie - RES - Projectplan vervolg Participatie Coalitie - Wijkaanpak - Diverse provinciale samenwerkingsverbanden - Landelijke samenwerking
Energie van onderop	<p>Vanuit het Programma Energie van Onderop en het PLED hebben we veel initiatieven ondersteund en activiteiten ontplooid, onder andere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 35 nieuwe initiatieven in beeld bij ons programma. - Totaal 95 energie-initiatieven. de mate van activiteitsniveau verschilt per initiatief - meer dan 40 initiatieven geadviseerd - 7 kennissessies t.b.v. lokale initiatieven - bijdragen aan RES Drenthe energiecafés en de klimaat-driedaagse gesprekken met gemeenten over Wijk uitvoeringsplannen (WUPs) - versterking kennis- en netwerkstructuur van de lokale beweging <p>Vanuit het programma Energietransitie en Participatie Drentsche Aa zijn onder andere de volgende prestaties gerealiseerd:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Voortgang op gebied van dorpsenergieplannen/ visies en concrete activiteiten in 7 dorpen - 7 ingevulde dorpsmonitors waarin voortgang per dorp wordt gedocumenteerd en gemonitord. - Onderzoeksrapport 'inwonersvisies op de energietransitie' - Rapport ' inwonersvisies op de energietransitie' - Kennissessie verduurzaming erfgoed met 25 deelnemers - Kennissessie Werkboek ' Wij doen Het' (online) met 20 deelnemers - 3 nieuwsbrieven - 3 persberichten - 6 nieuwsberichten - 10 sociale media berichten - Actuele projectpagina (met nieuwsarchief)
Energietuinen natuurinclusief	<ul style="list-style-type: none"> - Actualisatie inrichtingsplan, afstemming met nieuwe beoogde bouwer - Ontwikkelen educatiemateriaal, educatieroutes en bebording - Opstellen beheerplan voor energietuin en begeleiding aanbesteding- en selectieprocedure partij voor ecologisch beheer. - Kennisverspreiding richting lokale initiatieven en overheden - Bijdrage aan RES Drenthe kenniscafé natuurinclusief ontwerpen, casus Energietuin Assen Zuid - Begeleiden deel-pachtcontract rand Energietuin - 11 nieuwsberichten - 14 berichten op LinkedIn, Facebook - 3 persberichten - 1 inspiratiesessie met 4 documenten met resultaten - Educatieve routes (in ontwikkeling) - 2 masterclasses (landelijk) - Totaalplan inrichting - Routes voor hekwerk (ontwerp door ontwikkelaar) <p>i.s.m. de Natuur en Milieufederaties (landelijk):</p> <ul style="list-style-type: none"> - tool box voor het ontwerpen van Energietuinen - loket Energie en Natuur online - 3 filmpjes van de videoreeks Ontwikkel een Energietuin
MET Drenthe, Participatiecoalitie	<ul style="list-style-type: none"> - Vertegenwoordiging aan de Drentse Energietafel (DET) en werktafel RES (mede namens Het Drentse Landschap en Natuurmonumenten) - Deelname aan de werkgroepen ruimte en communicatie/participatie - Inbreng in projectgroep monitoring - Methodiek ontwikkeld voor inwonersschouw zonneparken

	<ul style="list-style-type: none"> - 1ste schouw uitgevoerd, concept rapport - Seminar 'Bouwen aan de Drentse energie- en klimaatbeweging' (mei) - Bijdrage aan energiecafé flora en fauna in de energietransitie (september) - Bijdrage aan de energie driedaagse: - Inbreng in voorbereiding programma - Deelname aan panelbijeenkomst participatie en lokaal eigendom - Groen gas: onderzoek en verdieping als voorbereiding voor standpunt bepaling
Drenthe sport duurzaam	<ul style="list-style-type: none"> - Organisatie twee kennissessies met 29 deelnemers van 17 sportverenigingen: <ul style="list-style-type: none"> o Organisatie en presentatie kennissessie energiebesparing bij sportverenigingen met een eigen accommodatie bij HH Combi Hooghalen. Thema: de energierekening omlaag, hoe pak je dit aan? o Organisatie en presentatie kennissessie energiebesparing bij sportverenigingen met een eigen accommodatie bij VVV Nieuw-Buinen. Thema: energieopslag d.m.v. accu's. - Diverse project-overleggen met SportDrenthe - Communicatie uitingen op diverse communicatie kanalen; o.a. het opzetten en delen van uitnodigingsberichten voor kennissessies en oproepen voor deelname aan gratis energiescans.
Drents energieloket / energiebesparing in de gebouwde omgeving	<ul style="list-style-type: none"> - Facilitering van en bijdragen aan provinciale samenwerking DEL. - Telefonische helpdesk 4 dagdelen per week bereikbaar en buiten de openingstijden worden online vragen beantwoord en mensen teruggebeld - 60.637 contactmomenten (vragen en mailingen) - 150.503 contactmomenten in 7 jaar tijd - 30.333 geregistreerde woningeigenaren in het CRM (+11.352) - 7 keer Loket op Wielen (LoW) - 16 keer Loket op Locatie (LoL) - 2.981 deelnemers LoL en LoW - 88.067 bezoekers DEL website, 118.087 sessies en 271.899 pageviews. - 1.220 Facebook volgers (+110) - 649 Instagram volgers (+ 84) - 250 LinkedIn volgers (+123) - Webinar: De alles over de Warmtepomp Q&A (217 live kijkers) - Webinar beschikbaar op YouTube: 2.873 keer bekeken. - Zes keer DEL nieuwsbrief - 4.487 abonnees DEL Nieuwsbrief (+2.818) - verschillende publicaties op RTV Drenthe website - RTV Drenthe rapportage over het Loket op Wielen in Zuidlaren op 7 oktober met interview met adviseur.
Energiecoaches	<ul style="list-style-type: none"> - Werving, organisatie/ coördinatie opleiding 10 energiecoaches gemeenten Midden-Drenthe en 4 energiecoaches voor Meppel - Organisatie/ coördinatie opleiding 6 energiecoaches Meppel; aangevuld met 1 energiecoach voor Borger-Odoorn - Volledig ontzorgtraject opleiding 9 energiecoaches De Wolden (werving, organisatie/ coördinatie, communicatie) - Leernetwerk Drentse energiecoaches provincie breed: Kennis- en netwerkbijeenkomst - Organisatie/ coördinatie opleiding energiecoaches provincie-breed 5 gemeenten (voorjaar) - Organisatie/ coördinatie opleiding energiecoaches provincie-breed 4 gemeenten (najaar) - 2 overleggen met coördinatoren van de energiecoaches uit 12 gemeenten - 2 nieuwsbrieven voor energiecoaches - 5 gemeenten actief ondersteund in de lokale samenwerking/borging van energiecoaches - 1 Verdiepings- / kennissessie met gemeenten - Training coach- en gespreksvaardigheden voor 3 wooncoaches in Hoogeveen - 7x inzet coaches Loket op Wielen - Samenwerking gemeente Aa & Hunze: Coördinatie energiecoaches

Circulair Drenthe

Samen werken wij aan

Circulair bouwen

Deelinitiatieven

Circulaire aanbieders

Duurzaam ondernemen

Ondersteuning lokale initiatieven

7

actief ondersteund

6

helpen opstarten

Kennis delen

11

kennissessies

274

deelnemers

Waarvan 2 online en 9 fysiek

Verbinden

NMFD faciliteert

13

samenwerkingsverbanden

Zo zijn we met

40

organisaties en overheden verbonden

Servicepunt Circulair

219

aanbieders
waarvan

26

Drentse aanbieders

Drenthe Deelt heeft **6** groepen ondersteund

18 keer inbreng duurzame beleidskaders

Bij **5** bedrijven verweven waardescans uitgevoerd

4. Circulair Drenthe

Kernactiviteiten

De Natuur en Milieufederatie Drenthe zet zich in om samen met overheden, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bewoners de Drentse ecologische voetafdruk te verlagen. Hiermee dragen wij ook bij aan de provinciale beleidsambities, zoals o.a. verwoord in de Roadmap Circulair Drenthe 2050. In en met bestaande netwerken ontplooiën en ontwikkelen wij samenwerkingsprojecten gericht op een duurzame maatschappij volgens circulaire principes. Ook in 2022.

Belangenbehartiging en beleidsbeïnvloeding

We hebben dit jaar zowel provinciaal als gemeentelijke overheden geadviseerd bij het ontwikkelen van circulair beleid, uitvoeringsplannen en projecten.

Circulair beleid gemeenten: Van de Drentse gemeenten zijn met name Emmen en Meppel erg actief op het gebied van circulaire economie. Samen met de Natuur en Milieufederatie Overijssel hebben wij inhoudelijk gereageerd en meegedacht tijdens de onderzoeksfase van het circulaire havenproject 'Port of Zwolle'². Ook hebben we een zienswijze geschreven op het nieuwe 'Economisch Actieplan' van de gemeente de Wolden.

Belangrijkste dossiers beleidsbeïnvloeding

- Inhoudelijke reactie op plannen 'Port of Zwolle'
- Bijdrage aan de evaluatie en ontwerp vervolgproject PO EFRO
- Zienswijze Economisch Actieplan gemeente De Wolden
- Advisering ISO certificering circulaire economie (Normcommissie Circulaire Economie, NEN)
- Bollenteelt gemeente Westerveld en Nationaal Park Drentsche Aa en de provincie Drenthe.

OP EFRO: Op Noord Nederlandse schaal zijn we betrokken geweest bij het evaluatie en ontwerptraject van het OP EFRO³ van het Samenwerkingsverband Noord Nederland. Het programma zette in op de omschakeling naar een koolstofarme economie in Noord Nederland. We hebben met name onderzocht of de huidige subsidieregeling ook heeft bijgedragen aan een circulair innovatieklimaat. Op basis hiervan hebben we inbreng geleverd bij het ontwerp van een nieuwe regeling.

ISO certificering voor circulair economie: De Normcommissie Circulaire economie van het Nederlands Normalisatie Instituut (NEN) nodigde ons uit om mee te lezen met en inbreng te leveren bij de ontwikkeling van de nieuwe ISO certificering voor circulair economie. Omdat toetreding tot de werkgroep geld kost, hebben we vooral meegelezen en een aantal inhoudelijke overwegingen en suggesties meegegeven aan de werkgroep, vanuit onze rol als regionale ondersteuningsorganisatie.

Bollenteelt: De bollenteelt en dan met name het hoge gebruik van bestrijdingsmiddelen vormt nog steeds een gespreksonderwerp in Drenthe. Ook dit jaar hebben wij daarbij onze inbreng geleverd. Zo is, mede naar aanleiding van onze inbreng in Provinciale Staten, besproken in hoeverre het mogelijk is om de bollenteelt via het instrumentarium van de ruimtelijke ordening van de Omgevingswet te reguleren. Provinciale Staten hebben op ons advies hier ook zelf onderzoek naar laten doen. De conclusie van het onderzoek was dat de overheid in nieuwe situaties en onder de binnenkort in werking tredende Omgevingswet regels kan stellen ten behoeve van de fysieke leefomgeving.

² Gezamenlijke havenbedrijf van de gemeenten Zwolle, Meppel en Kampen

³ Operationeel Programma Europese Fonds voor Regionale Ontwikkeling

Dit jaar zijn ook de gesprekstafels bollenteelt Westerveld onder leiding van CvdK Jetta Klijnsma van start gegaan. Samen met Natuurmonumenten en Het Drentse Landschap hebben wij inbreng geleverd bij een aantal gesprekstafels en plenaire bijeenkomsten. De conclusies worden begin 2023 gepresenteerd.

Ook binnen het Overlegorgaan van het Nationaal Park Drentsche Aa was de bollenteelt een gespreksonderwerp. Uit het eindrapport van het Uitvoeringsprogramma Oppervlaktewaterwinning Drentsche Aa bleek dat de vrijwillige maatregelen die tot nu toe zijn genomen onvoldoende hebben bijgedragen aan de verbetering van de waterkwaliteit. De toename van de bollenteelt in het gebied vormt hiervan één van de oorzaken. De provincie heeft nu een commissie ingesteld, die moet inventariseren wat de volgende stappen kunnen zijn om de waterkwaliteit in het gebied te verbeteren.

Duurzame 30: Op initiatief van het Dagblad van het Noorden, de Leeuwarden Courant en het Friesch Dagblad hebben we bijdragen geleverd aan de opzet en uitvoering van de Duurzame 30, een inmiddels terugkerend fenomeen. Duurzame initiatieven konden zich bij de kranten aanmelden en kwamen zo in aanmerking voor promotie via de Noordelijke mediagroep. Dit leverde bijna 100 mooie inzendingen op. Hiervan zijn 30 Initiatieven met een reportage in de krant verder voor het voetlicht gebracht. Uit deze 30 is vervolgens een aantal initiatieven geselecteerd dat in aanmerking kwam voor een promotiebudget. Er bleven uiteindelijk negen finalisten over, drie per provincie.

In de afsluitende bijeenkomst in de Sluisfabriek in Drachten werden in juni de uiteindelijke winnaars bekendgemaakt. De Noordelijke winnaar Energie Van Ons krijgt als beloning € 100.000 aan advertentiebudget bij Mediahuis Noord. Jan Koster nam de hoofdprijs namens de energieleverancier in ontvangst. Hij prees alle vrijwilligers van de coöperaties. “We gaan het budget in samenwerking met hen nuttig gebruiken.” Ook de winnende inzending van Drenthe, Meten=Weten, krijgt € 50.000 om aan advertenties te besteden. “Ik had dit nooit verwacht”, zei Rob Chrispijn van Meten=Weten. “Want er zijn veel positieve initiatieven en wij zijn niet zo positief. Maar we zijn dankbaar voor deze prijs.”

Er werd ook een publieksprijs uitgereikt. De Makkelijke Moestuin uit het Groningse Den Andel kreeg de meeste van de in totaal 8.600 uitgebrachte stemmen. Het bedrijf helpt mensen met het verbouwen van hun eigen groenten.

Naast deze kernactiviteiten hebben we ook verschillende informatieavonden mede-georganiseerd of bijgewoond en hebben we deelgenomen aan de DOEK⁴ jury in Midden-Drenthe. Dit is een prijsvraag voor duurzame bewonersinitiatieven.

Netwerken en samenwerking

Circulair Netwerk Zuidoost Drenthe: Het afgelopen jaar is er gewerkt aan de versterking van ons circulaire netwerk in Zuidoost Drenthe. We nemen als partner actief deel aan het Actieprogramma Impact-ondernemen in deze regio. In het verlengde hiervan hebben we geïnvesteerd in een actievere band met het onderwijs met betrekking tot beleidsthema's die voor ons van belang zijn. Vooral in NHL Stenden vinden we een betrouwbare en effectieve nieuwe partner in ons werk. Ook zijn we als partner betrokken geweest bij het Koploperproject in Emmen en Hoogeveen.

---

⁴ Duurzaam Op Eigen Kracht

NICE: Het NICE⁵ team is in 2022 uitgebreid met nieuwe gezichten en projectleiders. Bovendien is de vervolfinanciering van NICE veiliggesteld. Dat heeft het mogelijk gemaakt om op meer regelmatige basis projecten en ervaringen uit te wisselen. Daarnaast zijn we voor studenten van NICE beschikbaar geweest voor input bij hun onderzoeksprojecten en hebben we bijgedragen aan de bijeenkomst Festivalroute Circulair.

Landelijke samenwerking

Landelijk hebben we samen met de collega's in andere provincies gezorgd dat regionale knel- en agendapunten hun weg vinden naar relevante ministeries dan wel ondersteuningsorganisaties. Dat geldt ook andersom. Om dit op een goede manier te doen is er ook tijd geïnvesteerd in de verbinding met landelijke beleid fondsen en trends.

We zijn actief deelnemer in de ministeriële werkgroep 'Circulaire Wijken' en hebben inhoudelijk gereageerd op het nieuwe Nationaal Programma Circulaire Economie (2023-2030). Door de gezamenlijke inzet zijn de Natuur en Milieufederaties goed vertegenwoordigd in het beleidsplan en de gelijknamige werkgroep 'Circulaire Economie in de Regio'.

Projectontwikkeling

In 2022 hebben we bij de Sociale Agenda van de provincie Drenthe een projectplan ingediend voor de tweede fase van het project Drenthe Deelt. De aanvraag is toegewezen en de uitvoering is eind 2022 van start gegaan. Ook is het voorstel voor de voortzetting van de samenwerking met de partners in Emmen rond de Verweven Waarde Scan goed ontvangen door de gemeente Emmen.

Bouwen met circulaire maten

Ook in de bouw moeten ecologische draagkracht en lokale waardencreatie (en -behoud) leidende principes worden. Dat is de inzet van het project Bouwen met circulaire maten. Met twee bijeenkomsten over de bouwopgave en de potenties van houtbouw hebben we volle aandacht gevraagd voor de circulaire aanpak van de bouw. Zie [De Groene Brink](#). In 2022 realiseerden wij ook de Checklist circulair bouwen. Een handreiking voor Drentse gemeenten uitgebracht.

Checklist circulair bouwen. Een handreiking voor Drentse Gemeenten: Met dit document geven we gemeenten concrete aanbevelingen om circulair ontwerpen en bouwen onderdeel te maken van beleid en uit te voeren projecten. Onder druk van de woningopgave heeft de wijze waarop gebouwd wordt

⁵ Noordelijk Innovatielab Circulaire Economie

namelijk nog te weinig aandacht. Zo hebben de principes van circulair ontwerpen en bouwen in veel gevallen nog geen plaats in beleidsvoering en werkprocessen. Het is hierbij de kunst om de stikstofcrisis, wateropgave, klimaatopgave en het tekort aan grondstoffen, materiaal en arbeidskrachten met elkaar te verbinden. Beging 2023 wordt de checklist verspreid onder de colleges van B&W en de raadsfracties van de Drentse gemeenten. De checklist is [hier](#) te vinden. Op basis van deze checklist willen we graag samen met de provincie, gemeenten en stakeholders aan de slag met praktijkgerichte voorbeelden.

Drenthe Deelt

Met delen, doorgeven, repareren, hergebruiken, niet-verspillen en minder kopen valt veel grondstof- en milieuwinst te behalen. ‘Spullen’ staan namelijk op de eerste plaats als het gaat om de milieubelasting van ons dagelijks leven. Lokale en coöperatieve initiatieven zijn onmisbaar bij het terugdringen van het grondstofgebruik en de transitie naar een circulaire samenleving. Zij dragen bovendien bij aan de leefbaarheid, bereikbaarheid en de sociale samenhang en inclusiviteit van onze dorpen en wijken.

Met dit project dragen we bij aan de doelstelling om het aantal deelinitiatieven in de provincie te vergroten. Bijvoorbeeld door lokale initiatieven te ondersteunen en te faciliteren, bestaande deelinitiatieven uit te breiden of nieuwe te helpen starten.

In 2022 hebben we 6 groepen helpen opstarten en ondersteund bij het opzetten van een deelinitiatief. Concreet hebben we geholpen bij het uitvoeren van buurtonderzoeken, het organiseren van informatiebijeenkomsten, kennisdeling en planvorming. Daarnaast hebben we extra geïnvesteerd in het toegankelijk en zichtbaar maken van deze ondersteuning voor bewoners op ons Servicepunt Circulaire Economie. Zo ontwikkelden we de *Inspiratiekaart Deelinitiatieven*. Samen met de gemeente Meppel hebben we een [digitaal loket](#) opgezet voor deelinitiatieven. In 2023 hopen we dit concept te kunnen kopiëren naar andere gemeenten.

We hebben binnen dit project nauw samengewerkt met de BOKD en het netwerk Duurzame Dorpen, maar ook nadrukkelijk met de verschillende welzijnswerkorganisaties in Drenthe. Ook zijn we continu op zoek (geweest) naar nieuwe netwerkpartners, groepen en partners om de beweging zo sterk mogelijk te maken. Bijvoorbeeld met de werkgroep rondom deelauto's bij OV-hubs vanuit de provincie Drenthe.

Inspiratiekaart deelinitiatieven

Landelijk hebben we ingezet op een goede doorvertaling van duurzame deelinitiatieven naar bewonersadvies op het Servicepunt Circulair.

Drentse etalage en servicepunt circulair

Via het project de Drentse etalage circulaire economie maken wij werk van de ambitie om het gebruik en de zichtbaarheid van circulaire producten en diensten in Drenthe te vergroten. Dat doen we door aanbieders en gebruikers met elkaar te verbinden. Zo maken wij circulaire initiatieven, diensten en producten in de digitale etalage zichtbaar voor de Drentse samenleving en bieden we consumenten handelingsperspectief om duurzamer te consumeren.

Een belangrijk onderdeel van ons werk in 2022 bestond uit de doorontwikkeling van het landelijk Servicepunt Circulair (www.servicepunt-circulair.nl). Namens de landelijke Natuur en Milieufederaties hebben wij het projectleiderschap op ons genomen. Dat houdt in dat we naast een coördinerende rol, ook bezig zijn geweest om de content op dit platform actueel te houden. Ook werken we actief samen met de landelijke circulaire collega's om de etalage en nieuwsbrieven zo goed mogelijk te vullen. Het afgelopen jaar hebben we twee stagiaires begeleid die voor ons producten op de website plaatsten en bestaande aanbieders actualiseerden.

Namens alle provincies werken we samen met Versnellingshuis NL om alle bedrijfscases die bij hen binnenkomen van regionale input, netwerk en inhoudelijke tips te voorzien. We proberen deze cases en de aanvragen die bij het Drentse loket zelf binnenkomen zoveel mogelijk te koppelen aan relevante netwerkpartners.

Daarnaast hebben we, om te laten zien 'dat het anders kan', tijdens de week van de Circulaire Economie de Kringlogo-prijs uitgereikt aan een duurzaam bewonersinitiatief en organiseerden we een bus tour langs vier circulaire koploperbedrijven in Zuidoost Drenthe.

Drenthe onderneemt circulair

In een circulaire samenleving hebben ondernemers nadrukkelijker een rol die gericht is op het creëren van maatschappelijke meerwaarde voor de directe omgeving. Dit sluit mooi aan bij de Groene Economische Agenda en de Agenda Impact Ondernemen van de provincie Drenthe. Ook sluit het aan bij de recente totstandkoming van de lectoraten 'betekeniseconomie' aan bijvoorbeeld de RUG en NHL Stenden.

In dit project werken we samen met onder andere NHL Stenden aan koppelingen tussen bedrijven en bewonersgroepen, andere lokale stakeholders en bijvoorbeeld deelprojecten. Deze koppelingen richten zich op grondstoffenreductie en -preventie, consuminderen, korte ketens en/of natuurinclusief ruimtegebruik. Bijvoorbeeld door slimme samenwerkingen tussen ondernemers met dorpen, buurtcoöperaties of maatschappelijke dienstverleners.

Dit jaar heeft in het teken gestaan van het afronden en testen van de **Verweven Waarde Scan**, de ontwikkeling van bijbehorende communicatiemiddelen en de begeleiding van studenten bij het gebruik van de tool in het veld. De Verweven Waarde Scan is een middel (nulmeting) om samen met organisaties en clusters te werken aan positieve impact op hun omgeving. Wat betreft ecologie, biodiversiteit en lokale natuurwaarde maar ook gericht op het versterken van een duurzame deeleconomie (en consuminderen) samen met bewoners en afnemers. Het afgelopen jaar hebben studenten van NHL Stenden de scan getest bij 5 bedrijven. De scan is afgerond en er is een handleiding voor het gebruik van de scan ontwikkeld. Binnenkort wordt de scan vormgegeven en wordt deze online beschikbaar.

Daarnaast hebben we ons ingezet om de principes [van Bruto Drents Geluk](#) bij opleidingen en studenten in Noord Nederland op de agenda te krijgen: minder focus op groei en meer ontwerpen vanuit ecologische en maatschappelijke draagkracht. Binnen deze context dragen we ook inhoudelijk bij aan het Actieprogramma Impact-ondernemen Zuidoost Drenthe en zijn nieuwe samenwerkingen ontstaan met de Hogeschool van Rotterdam en de RUG.

Koolstofboeren

Goed beheer van het organische stofgehalte in de bodem is belangrijk voor zowel het klimaatvraagstuk als voor de boer. Door het vastleggen van koolstof in de bodem kunnen boeren bijdragen aan de vermindering van de CO₂-uitstoot. Voor de agrariër zelf is organische stof van belang voor de nutriëntenvoorziening, doorwortelbaarheid, bodemdichtheid en het vocht-leverend en waterbergend vermogen van de bodem. Koolstof kan ook via agroforestry worden vastgelegd, maar er is nog weinig ervaring met de inpassing van agroforestry binnen de bedrijfsvoering. Dit geldt zeker voor melkveehouderijbedrijven.

In 2022 richtten we ons op het thema agroforestry in de melkveehouderij. Samen met onder meer WUR, LTO Noord en de natuur- en milieufederaties in Groningen en Friesland voeren we het PPS⁶-project Agroforestry 2022-2025 voor klimaatpositieve zuivel en biodiversiteit uit. Dit project ontwikkelt op agroforestry gebaseerde verdienmodellen voor melkveehouders in Groningen, Friesland en Drenthe, waarmee, naast behoud van inkomen, koolstof wordt vastgelegd en biodiversiteit op het bedrijf wordt vergroot. In het kader van het project worden voor melkveehouders bijeenkomsten voor kennisuitwisseling en workshops voor de ontwikkeling van bedrijfsspecifieke agroforestry-ontwerpen georganiseerd. Naast de startbijeenkomst is er dit jaar een workshop over koolstofvastlegging en -verwaarding georganiseerd. Eind 2022 hadden 3 Drentse

---

⁶ Publiek-Private Samenwerking

melkveebedrijven zich aangemeld voor deelname aan het project. In 2023 krijgt het project een vervolg en zetten we in op deelname van meer Drentse melkveehouders.

Ook hebben we samen met LTO Noord een webinar over agroforestry voor Drentse melkveehouders georganiseerd. Doel was om Drentse melkveehouders te laten kennismaken met agroforestry en ze te interesseren in deelname aan het PPS-project. Een medewerker van LTO Noord gaf een inleiding over agroforestry in de melkveehouderij, een boer uit Ruinerwold vertelde over zijn ervaringen met agroforestry en melkveehouderij. Tenslotte gaf de projectleider van de WUR een presentatie over het doel en de aanpak van het PPS-project en de voordelen van deelname daaraan voor melkveehouders.

Met de landelijke [GoodFoodClub](#) stimuleren we de landbouwtransitie die mede nodig is voor het behalen van de klimaatdoelen. Steun vanuit consumentenorganisaties en voedselinitiatieven voor boeren, die de omslag willen maken is daarvoor onmisbaar. Op onze jubileumbijeenkomst 'Drents Perspectief 2050' besteden we extra aandacht aan de eiwittransitie. Ook leverden we een bijdrage aan de grote landelijke Plant The Future bijeenkomst in perscentrum Nieuwspoort die geheel in teken stond van de eiwittransitie.

Overzicht prestaties Circulair Drenthe 2022

Project	Prestaties 2021
Belangenbehartiging en beleidsadvisering	<ul style="list-style-type: none"> - Zienswijze op een economisch beleidskader en uitvoeringsplan gemeente De Wolden - Vijf werkgroep-bijeenkomsten gericht op circulaire beleidskaders en stimuleringsmaatregelen - Drie gemeentelijke participatiebijeenkomsten - Drie inhoudelijke reacties op concrete projecten en acties - Werkbezoek aan Averis, kweekbedrijf Avebe - evaluatie en ontwerptraject van het OP EFRO - inbreng bij ontwikkeling nieuwe ISO certificering voor circulair economie (NEN) - Inbreng bij gesprekstafels bollenteelt Westerveld - Inspreekreactie natuur- en milieuorganisaties bij Statencommissie over bollenteelt - Inbreng Natuur en Milieufederaties bij Rondetafelgesprek Vaste Commissie van LNV over gezonde gewassen en een gezonde bodem
Netwerken en projectontwikkeling	<ul style="list-style-type: none"> - Partner Circulair Netwerk Zuidoost Drenthe - Partner Noordelijk Innovatielab Circulaire Economie - 19 netwerk- of partner overleggen t.b.v. provincie-breed netwerk en de afstemming ervan met het landelijk speelveld - Aanspreekpunt en respondent voor 10 studenten en nauw contact met drie lectoraten betekenis- of circulaire economie - Actief deelnemer in de ministeriële werkgroep 'Circulaire Wijken' - Reactie op het nieuwe Nationaal Programma Circulaire Economie - een projectplan en aanvraag tweede fase project Drenthe Deelt - Voorstel voortzetting samenwerking Verweven Waarde Scan gemeente Emmen - Vijf expertteambijeenkomsten landelijke samenwerking Natuur en Milieufederaties - Twee keer strategisch- en acquisitieoverleg - Bijdrage aan Duurzame 30
Bouwen met circulaire maten	<ul style="list-style-type: none"> - Checklist circulair bouwen. Een handreiking voor Drentse gemeenten
Drenthe Deelt	<ul style="list-style-type: none"> - Zes nieuwe groepen helpen opstarten en ondersteund - Twee buurtonderzoeken uitgevoerd - Twee intakegesprekken/consulten - Acht informatiebijeenkomsten waar wij of (mede) voorzitter waren of een presentatie hebben gegeven - Filmpje i.s.m. provincie Drenthe bij buurttuin Beilen - Sjabloon voor informatiebord buurttuin Beilen ontwikkeld - Bewonersplatform en loket Meppel Deelt gelanceerd met initiatievenkaart en ondersteuningsaanbod (met partners) - Aangepaste samenwerkingsovereenkomst voor deelauto-initiatief Smilde geschreven - Drie deelprojecten waarbij Drenthe Deelt betrokken is 'live': de biologische buurttuin in Beilen-West, een buurtgereedschapsschuur in Roden en de online Peerby 'deelschuur' in Meppel. - Inspiratiekaart deelinitiatieven
Drentse etalage en servicepunt circulaire economie	<ul style="list-style-type: none"> - Bus tour langs vier koploperbedrijven (ongeveer 70 aanmeldingen) - Uitreiking Kringlogo-prijs met persaandacht - Negenendertig nieuwe aanbieders in de etalage landelijk (219 nu totaal) - Totaal aantal Drentse aanbieders: 26 - Zesendertig nieuwsberichten landelijke etalage - Vijf nieuwsberichten m.b.t. Drenthe - Eén onderneming ondersteund met zoeken van vestigingslocatie in Drenthe - Nieuwe content geschreven en gepresenteerd voor 19 inwonerspagina's gericht op circulair handelingsperspectief voor huishoudens en groepen - Actief partnerschap met MilieuCentraal
Drenthe onderneemt circulair	<ul style="list-style-type: none"> - Vijf nulmetingen gedaan met de Verweven Waarde Scan (pilot door studenten) - Vijf studentengroepen begeleid - Twee minoropdrachten uitgezet als opdrachtgever (NHLS en RUG) - Eén gastcollege voor minorstudenten Betekeniseconomie - Vijf begeleidingsmomenten met studenten - Eén peer-review Verweven Waarde Scan - 100% versie Verweven Waarde Scan voor open source en professioneel gebruik

	<ul style="list-style-type: none"> - Communicatieteksten en toolkit voor gebruik van de scan - 2 inhoudelijke partnerbijeenkomsten Actieprogramma Impact in de Regio
Koolstofboeren	<ul style="list-style-type: none"> - Deelname aan startbijeenkomst PPS-project Agroforestry 2022-2025 voor klimaatpositieve zuivel en biodiversiteit - Deelname aan Workshop CO₂-vastlegging en -verwaarding met de methode Aanleg bos en beplanting buiten bosverband - Werving Drentse melkveehouders voor PPS-project Webinar Agroforestry in de melkveehouderij (28 deelnemers) - Bijdrage aan de landelijke Plant The Future bijeenkomst

Groen en Soortenrijk Drenthe

Samen werken wij aan

Verduurzaming van de landbouw

Groene inbreng ruimtelijke plannen

Gebiedsoplossingen stikstof

Bloeiende Bermen

Plan Boom

Integrale ruimtelijke opgaven

Verbinden

139

aan ons verbonden bedrijven

18

samenwerkingsverbanden

Beleidsbeïnvloeding

19

inbreng duurzame beleidskaders en randvoorwaarden

12

reacties en zienswijzen ruimtelijke plannen

230

melkveehouderijen op weg naar verduurzaming

Plan Boom

58.000

Bomen geplant in 2022

123.000

bomen geplant sinds start in 2021

40 betrokken groepen en basisscholen

Totaal aantal grondeigenaren, groene initiatieven en vrijwilligersgroepen **151**

785

bezoekers website

Heel Drenthe Zoemt

12

nieuwsberichten

573

Facebook volgers

6.680

unieke bezoekers website

23

bermgroepen

5. Groen en Soortenrijk Drenthe

Kernactiviteiten

Beleidsbeïnvloeding en belangenbehartiging

Inbreng in advies- en overlegorganen: We zijn actief deelnemer aan en leveren inbreng in o.a. de Commissie Landelijk Gebied (CLG), de ambtelijke werkgroep van de CLG en het Overlegorgaan Nationaal Beek- en Esdorpenlandschap 'Drentsche Aa' (NBEL). Dit jaar waren de uitwerking van de Drentse Bomen- en Bossenstrategie, de Tussenrapportage Drainage en beregening rond Natura 2000-gebieden, de actualisatie van het Programma Natuurlijk Platteland (PNP) en de aanpak van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) belangrijke besprekpunten. Het resultaat van deze inbreng is dat milieu, natuur- en landschapsbelangen een goede en volwaardige plaats in de provinciale beleidsafwegingen krijgen. Bij de actualisatie van het PNP hebben we samen met terreinbeherende organisaties aanbevelingen voor een versnellingsagenda ingebracht die voor een deel zijn overgenomen.

Optimalisatie waterberging De Onlanden: Waterschap Noorderzijlvest heeft het voornemen in een deel van De Onlanden 5,2 miljoen m³ extra waterbergingscapaciteit te realiseren. Eind april 2022 hebben wij onze reactie gegeven op de *Toelichting projectbesluit en milieueffectrapportage optimalisatie waterberging De Onlanden*. In onze reactie hebben we aangegeven het een gemiste kans te vinden dat de wateropgave niet wordt gezien vanuit een integrale ruimtelijke visie op het stroomgebied van Drenthe tot aan het Wad. In dit kader hebben we aangedrongen op het met kracht ter hand nemen van de zogenaamde beekdal-brede benadering. Ook hebben wij gepleit voor het toevoegen van een aantal alternatieven en de verbetering van bestaande alternatieven. Onze reactie heeft ertoe geleid dat een meest natuurvriendelijk alternatief is uitgewerkt en toegevoegd. Bovendien is de beekdal-brede benadering inmiddels van start gegaan.

Regionaal Raamwerk Matsloot-Westpoort: Eind 2021 presenteerden 15 Natuurorganisaties de Natuur- en landschapsvisie Westpoort-Matsloot. De NMF Drenthe was samen met Natuurbelang de Onlanden de initiatiefnemer. Directe aanleiding waren de plannen van Powerfield voor de realisatie van een zonnepark van 40 hectare in het gebied én de intentie van 5 overheden om een gebiedsproces te starten om tot een regioraamwerk te komen. In 2022 is het proces om tot een regioraamwerk voor het gebied Westpoort-Matsloot van start gegaan. Naast een zonnepark is de Cosun Beet Company op zoek naar ruimte voor de berging van bieten-tarra in het gebied.

Aan het overleg namen verschillende belanghebbenden deel, waaronder ook de Cosun en Powerfield. Samen met de NMF Groningen en Stichting Natuurbelang de Onlanden behartigden wij de natuur- en landschapsbelangen. Onze inzet is met name gericht op de realisatie van een robuuste

Aandacht voor het gebiedsproces Westpoort-Matsloot in het Dagblad van het Noorden

ecologische en hydrologische verbinding van de Drentse en Groninger bekensystemen. Eind 2022 werden er 5 scenario's gepresenteerd die worden voorgelegd aan de betreffende besturen. In 2023 wordt een besluit verwacht.

Drenthe Rally: Een autorally pal langs natuurgebieden De Hondstong en De Holten in de gemeente Tynaarlo. Dat was het plan waarvoor de Internationale Drenthe Rally in maart op het laatste moment een aanvraag bij de gemeente Tynaarlo indiende. Boeren, burgers en natuur- en milieuorganisaties kwamen massaal in opstand. Met succes, de gemeente besloot voor dit jaar geen vergunning te verlenen.

Gedeeltelijke verdubbeling N34: In juli hebben GS de kennisgeving 'voornemen en participatie gedeeltelijke verdubbeling N34 en aanpak verkeersplein Gieten' gepubliceerd. Dit is een nieuwe stap in de al langer lopende procedure voor het voornemen voor een verkeersaanpak van de N34 op het traject tussen Emmen en De Punt. Wij hebben samen met Het Drentse Landschap en Natuurmonumenten de provincie opgeroepen om alternatieven, zoals een 2x1 variant, alleen aanpak van het knooppunt Gieten en een stikstof- en milieuvriendelijke variant een serieuze plek te geven in de verdere procedure. Door Statenfracties zijn hier vervolgens vragen over gesteld en deze varianten hebben inmiddels een betere plek gekregen in de procedure

Ruimtelijke plannen: Samen met Het Drentse Landschap en Natuurmonumenten en lokale natuur- en milieugroepen dragen wij bij aan een goede bescherming van de kernkwaliteiten van Drenthe. Deels doen wij dat via de formele weg door middel van reacties en zienswijzen op (ontwerp)-plannen, maar in toenemende mate ook door middel van (het organiseren van) deskundige participatie in een vroeg stadium van ruimtelijke plan- en visievorming. In 2022 zijn door ons in totaal 17 ruimtelijke plannen en vergunningen beoordeeld waar mogelijk natuur- en landschapswaarden in het geding waren. In 8 gevallen heeft dit geleid tot een schriftelijke reactie in de vorm van een zienswijze of advies. In meerdere gevallen was onze reactie voor het bevoegd gezag aanleiding om aanpassingen of aanvullingen in een plan door te voeren. Bij veel plannen is doorwerking van onze adviezen en inspraak nog niet aan te geven, omdat de procedure nog loopt.

Samenwerking, netwerk en projectontwikkeling

Wij dragen zorg voor afstemming over en een gecoördineerde inbreng van natuur-, milieu- en landschapsbelangen bij natuur-, ruimtelijk, omgevings- en waterbeleid van provincie, gemeenten en waterschappen.

Provinciaal natuurbeschermingsoverleg: Zowel bestuurlijke en ambtelijk vindt er afstemming plaats tussen de provinciale natuur- en milieuorganisaties. Dit jaar hebben we negen keer het ambtelijk en zeven keer het bestuurlijk provinciaal natuurbeschermingsoverleg georganiseerd. Daarnaast zijn we in juli met het natuurbeschermingsoverleg op excursie geweest naar het Zuidlaardermeer. Naast de Natuur en Milieufederatie Drenthe nemen Het Drentse Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Landschapsbeheer Drenthe en de provincie aan het overleg deel. Belangrijke terugkerende onderwerpen waren dit jaar het natuurbeleid en ruimtelijke ordening.

Er heeft afstemming plaatsgevonden over onze inbreng bij de actualisatie van het Programma Natuurlijk Platteland, de actualisatie van de Ambitiekaart van het Natuurbeheerplan, het provinciaal grondbeleid, het Plan van aanpak voor ganzen en zwanen rond het Fochteloërveen, het NPLG en de Drentse aanpak stikstof. Verder zijn dit jaar in het overleg onder meer de Gebiedsontwikkeling Noord IV bij Meppel, de nieuwe 380 kV-verbinding Vierverlaten-Ens, zonnepark Zuidvelde en de wijziging van de Provinciale Omgevingsverordening aan de orde geweest. Dit heeft geleid tot

overeenstemming over en stroomlijning van gezamenlijke acties en reacties op de plannen. In een viertal aparte wateroverleggen hebben wij onze inbreng bij het Drentse Wateroverleg voorbereid.

Harry de Vroome penning: Op 14 december heeft de werkgroep Harry de Vroome een lezing over het thema Veranderend landschap georganiseerd. Spreker was hoogleraar Landschapsgeschiedenis Theo Spek. Op deze middag is ook de Harry de Vroome-erepenning aan Jan van Ginkel uitgereikt. Jan van Ginkel is onderwijzer en schrijver, en kenner van natuur, landschap en cultuurhistorie. Hij dankt de toekenning van de Harry de Vroom Penning aan zijn hartstocht om anderen, zowel Drenten als nieuwkomers, mee te nemen in zijn passie voor natuuronderzoek, in het veld of in geschrift.

Samenwerking Boer, Burger, Natuur Drenthe

In maart 2019 hebben de Drentse natuur- en landbouworganisaties de Agenda Boer Burger Biodiversiteit gepresenteerd. Onze ambitie is dat rendabele Drentse veehouderij- en akkerbouwbedrijven in 2030 behoren tot de koplopers in Nederland wat betreft de kringlooplandbouw én het leveren van een bijdrage aan herstel en verbetering van de biodiversiteit en landschapskwaliteit. De Agenda is met de partners en de provincie uitgewerkt in een Drents samenwerkingsprogramma Boer Burger Natuur Drenthe (BBND) 2021-2024, gericht op de transitie naar een natuurinclusieve landbouw. In 2021 is de uitvoering van start gegaan en deze heeft in 2022 een vervolg gekregen. Wij nemen deel aan de stuurgroep, het brede bestuurlijke overleg en het programmateam.

Project Belonen van duurzaam boeren: Binnen het project Belonen voor duurzaam boeren hebben we dit jaar een set van Kritische Prestatie Indicatoren (KPIs) ontwikkeld waarop melkveehouders, akkerbouwers beloond kunnen gaan worden. Deze zijn in pilots getest. Voor de melkveehouderij is vervolgens een beloningssysteem ontwikkeld dat begin 2023 van start gaat. Melkveehouders kunnen 2 jaar een beloning ontvangen, wanneer zij doelen halen op het vlak van stikstof, bodem, water en klimaat. De set van KPIs voor akkerbouw- en gemengde bedrijven gaan we in 2023 nog verder uittesten in een pilotgroep. Dit moet ook resulteren in een beloningsregeling.

Voor natuur en landschap is een uitvoeringsmaatregel ontwikkeld die ook begin 2023 van start gaat. Deze uitvoeringsmaatregel is bedoeld voor alle Drentse agrarische bedrijven. Voor de komende jaren is voor boeren een uitvoeringsbijdrage beschikbaar voor de aanleg van landschapselementen, zoals houtwallen en -singels, bosjes en poelen. Om ervoor te zorgen dat de goede maatregelen op de goede plek genomen worden, maakt Landschapsbeheer Drenthe voor een deelnemende boer een uitvoeringsplan. Landschapsbeheer Drenthe gaat ook de bestelling en de levering van de inheemse bomen en struiken verzorgen.

BBND Academie: De NMF Drenthe is trekker van de BBND Academie. Doel hiervan is de bundeling van het kennisaanbod van de afzonderlijke partners van Boer Burger Natuur Drenthe en aanvullend de ontwikkeling van een gezamenlijk kennisaanbod voor Drentse melkveehouders en akkerbouwers, specifiek op het vlak van biodiversiteit en landschapskwaliteit. Dit jaar hebben we samen met de partners een opzet gemaakt voor de BBND Academie en een gezamenlijk aanbod voor 2022 ontwikkeld. Uiteindelijk zijn er alleen bijeenkomsten voor de melkveehouderij georganiseerd, omdat er binnen het project belonen voor duurzaam boeren nog geen start is gemaakt met de akkerbouw. Er zijn verschillende bedrijfsbezoeken en bijeenkomsten georganiseerd, onder meer over regeneratieve landbouw.

Zelf hebben wij een bijeenkomst voor pachters van Staatsbosbeheer in de Kop van Drenthe georganiseerd, waarbij is gesproken over de samenwerking tussen Staatsbosbeheer en zijn pachters.

Duurzaamheidsplan

Met een bedrijfseigen duurzaamheidsplan krijgen melkveehouders inzicht in hun bedrijfsvoering én concrete aanbevelingen voor verduurzaming. Voor melkveehouders die na het opstellen van het plan verbeteringen realiseren op het gebied van onder meer weidegang, klimaat en ammoniakemissie heeft de provincie Drenthe een financiële beloning in het vooruitzicht gesteld.

In het veld heeft Staatsbosbeheer daarbij in de Peestermaden een toelichting gegeven op het beekdalbeheer.

Ook hebben we een bijeenkomst over kruidenrijk grasland georganiseerd. Daarbij heeft een melkveehouderij uit Ruinerwold een toelichting gegeven op beheer en onderhoud van kruidenrijk grasland. Verder is Landschapsbeheer Drenthe ingegaan op de ecologische voordelen en heeft de Agrarische Natuur Drenthe (AND) meer verteld over het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) en de eco-regeling.

We hebben ook nog een veldbezoek over een uitmijnproject in het Oostervoortsche Diep georganiseerd waarbij een melkveehouder en Staatsbosbeheer samenwerken bij de omvorming van landbouwgrond naar soortenrijk grasland. Vanwege een gebrek aan aanmeldingen is dit veldbezoek echter niet doorgegaan.

Campagne Boer Burger Biodiversiteit: De Campagne Boer Burger Natuur Drenthe is dit jaar voorbereid, maar is om diverse redenen niet tot uitvoering gekomen. Een belangrijke reden was dat het, vanwege de onrust in de landbouw met betrekking tot de stikstofopgave, niet het goede moment was om activiteiten te organiseren op het vlak van de verbinding en samenwerking boer-burger. Wel is in juni als eerste proef een erfessie georganiseerd op een melkveehouderijbedrijf bij Roden. De 25 aanwezige boeren en burgers kregen allereerst een toelichting op het programma Boer Burger Natuur Drenthe en de gebiedssamenwerking Roden-Leekstermeer. Vervolgens vertelde de melkveehouder over zijn bedrijf en de natuur- en landschapsmaatregelen die hij heeft genomen. In 2023 krijgt de inzet voor het natuurinclusiever maken van de Drentse landbouw een vervolg.

Plan Boom

In het kader van Plan Boom hebben de Natuur en Milieufederaties de ambitie samen met en voor burgers de komende jaren 10 miljoen bomen in Nederland aan te planten. Daarmee verkleinen we de CO₂-uitstoot en wordt onze leefomgeving mooier, groener en gezonder. In Drenthe willen we de aanplant van deze bomen combineren met de transitie naar natuurinclusieve landbouw en landschapsherstel.

In Drenthe geven wij samen met Landschapsbeheer Drenthe en Het Drentse Landschap uitvoering aan Plan Boom. Onze inzet is de aanplant van minimaal 500.000 bomen ofwel 1 boom per inwoner in Drenthe.

In het kader van ons 50-jarig jubileum hebben we begin 2022 een winactie georganiseerd. Bewonersinitiatieven maakten kans op 50 fruit- of notenbomen. Uiteindelijk hebben twee

initiatieven elk 25 bomen gewonnen. Een bewonersinitiatief in Langelo had een plan voor de omvorming van een oud sportveld naar een ontmoetingsplek voor het dorp. Met het planten van de boomgaard is de kop er af. De voedseltuin Emmen is dit jaar verplaatst naar een nieuwe locatie. De bomen hebben daarin een plek gekregen.

Verder hebben we dit jaar ook ingezet op de aanplant van bomen door bewonersgroepen en scholen in en om dorpen en steden. Dankzij een financiële bijdrage van het Prins Bernhard Cultuurfonds Drenthe hebben wij voor de jaren 2021-2023 vanuit Plan Boom middelen beschikbaar voor financiering van plantgoed voor bewonersinitiatieven en schoolpleinen.

Bewonersgroepen en scholen konden een aanvraag voor streekeigen plantgoed indienen. Vervolgens zijn deze bomen en struiken in maart of in november/december geplant.

We hebben plantacties door bewonersinitiatieven en basisscholen verspreid over alle 12 Drentse gemeenten ondersteund.

In het kader van onze samenwerking met het Duurzaamheidscentrum Assen zijn in maart op negen verschillende locaties in Assen struiken uitgedeeld. Zo'n 700 inwoners zijn langsgelopen om een struik op te halen en op de plek van een tegel in de grond te zetten. Zo'n 200 struiken zijn door Mijn Buurt Assen, scholen of andere organisaties in de grond gezet.

Dit jaar zijn ook twee bijzondere projecten uitgevoerd. Eén van die projecten was het project 'Samen voor meer biodiversiteit en landschapselementen' in Eelde. Bewoners in het gebied ten zuiden en westen van Eelde hebben in het najaar een groot aantal streekeigen landschapselementen, zoals erfbeplanting, hagen, singels, solitaire bomen en fruitboomgaarden, aangeplant.

In Valthe zijn acht bewoners dit najaar gestart om hun karakteristieke boerenerven in oude glorie te herstellen. 'Niet passende' exotische beplanting, zoals coniferen en fijnsparren, maken plaats voor streekeigen bomen en struiken. Dit gebeurt zowel in het dorp als in de buitengebieden. In 2023 krijgt het project een vervolg en zullen meer erven in de omgeving worden aangepakt.

Ook zijn we dit jaar gestart met een project waarbij we samen met particulieren kleine bosjes terug in het landschap willen brengen op plekken waar het landschappelijk en historisch past. We hebben daarvoor particulieren geworven die minimaal 2500 m² van hun grond in het buitengebied willen beplanten met bomen en struiken. Voor een aantal particulieren is al een inrichtingsplan opgesteld. De aanplant heeft helaas vertraging opgelopen, omdat er voor de aanplant veelal één of meerdere omgevingsvergunningen nodig zijn (bv. vanwege archeologische waarden). In 2023 krijgt dit project een vervolg. Uiteindelijk is het de bedoeling om totaal 10 hectare aan bosjes aan te planten.

Voor alle bewoners, scholen, groepen, initiatieven en bedrijven in Drenthe die graag bomen en struiken willen planten maar door de bomen het bos niet meer zien, hebben we in september het platform <http://www.planteenboomdrenthe.nl> gelanceerd. Plant een boom Drenthe is dé plek waar alle informatie, initiatieven, acties, financieringsmogelijkheden en inspiratie is verzameld voor het planten van bomen in Drenthe. Ook informatie over de Drentse Bomen- en Bossenstrategie is hier te vinden.

Op vrijdag 28 oktober opende Wethouder Peters officieel het project 'Samen voor meer biodiversiteit en landschapselementen' in Eelde.

2023 is het laatste jaar van Plan Boom. Ook dan kunnen we plantgoed beschikbaar stellen aan bewonersinitiatieven aan scholen. Daarnaast lopen het bosjesproject voor particulieren en het ervenproject Valthe door. Ook zullen landschapsherstelprojecten tot uitvoering komen, die dit jaar zijn voorbereid.

Integrale stikstofaanpak - ontspannen Drenthe

In 2019 hebben de gezamenlijke natuur- en milieuorganisaties in Drenthe [de Bouwstenen voor een Drents stikstofprogramma](#) uitgebracht. Met deze bouwstenen willen we een bijdrage leveren aan het oplossen van de huidige stikstofproblematiek. In de afgelopen jaren heeft de nadruk gelegen op de ontwikkeling van generiek stikstofbeleid door het Rijk. In 2022 hebben wij bijdragen geleverd aan de provinciale bestuurlijk stikstofafel. We hebben aangedrongen op voortgang en het opstellen van een eigen Drentse aanpak. De provincie is eind van het jaar gestart met de eerste stappen om te komen tot een Provinciaal Programma voor het Landelijk gebied waarin de Drentse aanpak vorm zal krijgen. Daar waar mogelijk hebben we hierin de provincie van advies voorzien. Te constateren is dat er nog weinig vorderingen op dit terrein zijn geboekt. Wij hopen dat we in 2023 met alle partners grote stappen kunnen zetten.

In onze reacties op de waterbeheerprogramma's van de provincie en de vier Drentse waterschappen hebben we in 2021 voorgesteld om in de hele waterketen met provincie, waterwinners en waterschappen op Drents niveau te gaan samenwerken. Ons voorstel was om in een watertafel samen te werken en daarbij te beginnen met het verkrijgen van meer inzicht in de Drentse waterbalans en wellicht volgend daarop een gezamenlijk lange termijnvisie op het waterbeheer op Drents niveau te maken. Dit jaar is in dit kader het Drentse Water Overleg (DWO) van start gegaan. Deelnemers zijn de provincie, waterschappen, gemeenten, natuur- en milieu- en landbouworganisaties en de waterwinbedrijven. Het eerste DWO in september stond in het teken van een gezamenlijk vertrekpunt en een verkenning naar de stip op de horizon in 2050. In het DWO 2 in december hebben we leidende principes voor Water & Bodem geformuleerd. Tijdens een tussentijds webinar in november hebben we de resultaten van het 1e DWO gecheckt en besproken. In februari 2023 is het volgend DWO.

Vorig jaar hebben we samen met Natuurmonumenten beroep ingesteld tegen een omgevingsvergunning voor de uitbreiding van een zeer groot melkveehouderijbedrijf in de directe nabijheid van Natura 2000-gebied Mantingerzand. De aanleiding hiervan was onder meer de onduidelijkheid over de mogelijke toe- of afname van de ammoniakdepositie op het al overbelaste Mantingerzand als gevolg de uitbreiding van het melkveehouderijbedrijf. In november was de rechtbankzitting en begin december volgde een tussenuitspraak waarin de rechtbank ons deels in het gelijk stelde. De rechtbank constateerde dat de gemeente in de omgevingsvergunning inzichtelijk had moeten maken dat er geen sprake is van significante gevolgen voor het nabijgelegen Mantingerzand. De rechtbank heeft de gemeente vervolgens in de gelegenheid gesteld om de omgevingsvergunning te herstellen. Wij rekenen erop dat de gemeente dit in het vervolg zorgvuldiger aanpakt.

Servicepunt Groen Drenthe

De laatste jaren zien we steeds meer mensen en groepen die zich actief inzetten voor een groener en mooier Drenthe. Bewoners die alleen of met elkaar actief aan de slag zijn met verbetering van de biodiversiteit en/of het herstel van de landschapskwaliteiten.

Om bewoners(groepen) en groene initiatieven en groepen een betere ondersteuning te kunnen bieden bij bescherming van natuur, milieu en landschap in hun eigen leefomgeving hebben we dit jaar verder invulling gegeven aan de ontwikkeling van een digitaal servicepunt. Naast de thema's groen en ruimte, gaan we ook de thema's energie- en klimaatneutraal en circulair ingericht. Begin 2023 zal het digitale servicepunt online komen.

Dit jaar hebben we ook de voorbereidingen getroffen voor een training Omgevingswet en participatie voor inwoners om natuur-, landschaps- en milieubelangen bij de ontwikkeling van omgevingsvisies en -plannen een stem te geven. De eerste training zullen wij in het tweede kwartaal van 2023 geven.

Tenslotte hebben we bewoners(groepen) advies, gerichte ondersteuning en doorverwijzing geboden bij vragen m.b.t. natuur, landschap en de leefomgeving.

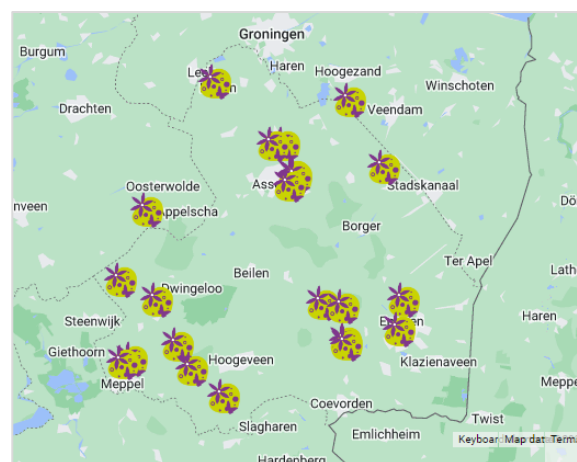
Heel Drenthe Zoemt

Eind 2019 is het digitale platform Heel Drenthe Zoemt ontwikkeld dat moet fungeren als hét platform voor kennis en inspiratie over biodiversiteit in het buitengebied. Daarmee willen we bijdragen aan het bereiken van de stip op de horizon: een soortenrijk Drenthe, waarbij bloeiende bermen en oevers de verbinding vormen tussen de natuurgebieden en het bloeiende boerenland.

In februari 2022 hebben wij deelgenomen aan het webinar over de Basiskwaliteit Natuur Drenthe. Vervolgens hebben wij op de site Heel Drenthe Zoemt achterliggende informatie, zoals het rapport Basiskwaliteit Natuur Drenthe, beschikbaar gemaakt. Ook is het webinar daar terug te kijken.

Begin april heeft er een Bermberaad plaatsgevonden. Tijdens dit overleg is besloten om het Bermberaad voort te blijven zetten aangezien deelnemende partijen, zoals gemeenten, waterschappen en natuurorganisaties, de kennisuitwisseling over bermbeheer nog altijd belangrijk vinden. Vooralsnog heeft de provincie hier geen vervolg aangegeven.

Vanaf mei is er gewerkt aan een interactieve kaart op de website van Heel Drenthe Zoemt. Op deze kaart zijn berminitiatieven terug te vinden die actief zijn in Drenthe. Per initiatief is te zien waar ze zich bevinden en in het kort wat ze doen. Ook zijn de contactgegevens vermeld. Samen met Landschapsbeheer Drenthe is hier een enquête voor uitgezet, met de vraag of de groepen zichtbaar wilde zijn op www.heeldrenthezoemt.nl en met welke gegevens.

Berminitiatieven in Drenthe

Sinds augustus staat de kaart online. Om daar meer ruchtbaarheid aan te geven heeft er een uitgebreid interview plaatsgevonden met één van de initiatieven, waar ook een persbericht aan is gewijd. RTV Drenthe en ROEG! hebben hier een artikel over gepubliceerd.

In september hebben FLORON en Landschapsbeheer Drenthe in samenwerking met de Vlinderwerkgroep Drenthe en de Werkgroep Florakartering Drenthe in het kader van het project Berm Scouts voor vrijwilligersgroepen excursies en een veldinstructie georganiseerd over bermen planten en de monitoring van bermen. Wij hebben hiervoor de communicatie verzorgd en de informatie beschikbaar gemaakt op www.heeldrenthezoemt.nl.

Slag om de Ruimte

De Kracht van het Noorden: Natuurherstel, de landbouwtransitie, de wateropgaven, energietransitie en klimaat-adaptatie. Deze opgaven komen allemaal samen in het landelijk gebied. In 2022 zijn de eerste voorbereidingen getroffen voor het Drentse Programma Landelijk gebied waarmee onze provincie -met steun van kabinetsmiddelen werk kan maken van een integraal actieprogramma. Vervolgens zal de Drentse Omgevingsvisie de komende jaren worden geactualiseerd waarbij water en bodem als het goed is meer leidende principes worden in de ruimtelijke ordening.

In 2022 hebben we als gezamenlijke Drentse natuur en milieuorganisaties diverse activiteiten ingezet ter voorbereiding van deze grote aanpak van het landelijk gebied.

Voor onze eigen visievorming op de toekomst van Drenthe hebben we bureau H+N+S ingeschakeld die ons heeft begeleid in de productie van een landschapsbiografie. Deze bevat belangrijke bouwstenen voor onze verdere inbreng bij de opstelling van het PPLG en de nieuwe Omgevingsvisie.

Als reactie op het 'aanbod' van bestuurlijk Noord-Nederland 'Bouwstenen voor het Deltaplan' zijn de noordelijke natuurorganisaties (Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Het Drentse Landschap, Het Groninger Landschap, It Fryske Gea en de drie provinciale Natuur en Milieufederaties) in 2021 begonnen aan een verkenning naar een eigen gedeelde visie op de toekomst van Noord-Nederland. Hierbij is de insteek dat, gedacht vanuit de kwaliteiten waar zij voor staan, de toegevoegde waarde van het Noorden voor Nederland veel groter is dan het functioneren als overloop voor woningbouw in de Randstad. In 2022 hebben we dit, ondersteund door bureau Laos, vertaald in de gemeenschappelijke visie [de Kracht van het Noorden](#). Hierin schetsen we in grote lijnen wat een integrale, systemische benadering van landschap en natuur biedt als aantrekkelijk en duurzaam perspectief. De basis hiervoor ligt in een robuuste en klimaatbestendige waterhuishouding, een stevig natuursysteem met een rijke biodiversiteit en een fijnmazige dooradering van het landschap. Denkend vanuit het landschap en natuur zien wij volop mogelijkheden om de meer stedelijke opgaven, zoals woningbouw en duurzame mobiliteit een passende plek te geven in het geheel. De Kracht van het Noorden zal begin 2023 aangeboden worden aan de drie Noordelijke provincies.

Op diverse onderdelen van de opgaven gaan we graag met maatschappelijke partners verder de diepte in. Op onderdeel water zijn we met de Waterleidingmaatschappij Drenthe gesprekken gestart over de lange termijn watervoorziening naar aanleiding van de studie die zijn hier op hebben laten verrichten.

Wat bouw je me nou: Op het onderdeel woningbouw hebben wij op basis van gesprekken diverse deskundigen en stakeholders onze eigen visie geformuleerd en begin 2023 gepresenteerd. Op dit visiestuk '[Wat bouw je me nou? Bouwstenen voor Drents woonbeleid](#)' ontvingen we veel enthousiaste reacties. Met het stuk doen we een oproep aan bestuurders en

volksvertegenwoordigers om deze bouwstenen te gebruiken bij het opstellen en uitvoeren van (nieuwe) woon- en omgevingsvisies en -plannen van gemeenten en provincies.

Wat bouw je me nou?

Bouwstenen voor Drents woonbeleid

Bouwen, bouwen, bouwen. Dat lijkt de inzet van bestuurders om de vastgelopen woningmarkt zo snel mogelijk vlot te trekken. De drie noordelijke provincies en Flevoland doen er 'in ruil' voor investeringen in snellere en betere spoorverbindingen naar Noord-Nederland nog een schep bovenop. Zij stellen het Rijk voor niet alleen woningen te bouwen voor inwoners van deze provincies, maar ook als 'overlooppovincie' van de Randstad. Het bod: maar liefst 220.000 extra nieuwe woningen, waarvan 45.000 in Drenthe. Ook bij gemeenten leeft de wens om flink meer woningen te bouwen.

Dat er meer woningen beschikbaar moeten komen, staat buiten kijf. Maar is er werkelijk behoefte aan een miljoen nieuwe woningen in Nederland? Is verviervoudiging (!) van de hoeveelheid nieuw te bouwen Drentse woningen wel realistisch? Waar komen die woningen dan te staan en wie heeft er eigenlijk belang bij deze gepresenteerde cijfers?

De Natuur en Milieufederatie Drenthe plaatst grote vraagtekens bij de gekozen insteek en pleit voor een robuuste, doordachte lange termijn aanpak, die aansluit bij de regionale vraag, de kracht van Noord-Nederland en de eigenheid en schaal van Drenthe. Hierbij leggen we de nadruk op brede welvaart en de kwaliteit van de fysieke én sociale leefomgeving. Daarvoor presenteren wij 6 bouwstenen voor duurzame woningbouw in Drenthe.

Wij roepen de provincie Drenthe en de twaalf Drentse gemeenten op om deze uitgangspunten te omarmen en te borgen in de provinciale en gemeentelijke omgevingsvisies en omgevingsplannen. Pak de regie over de woningmarkt stevig in handen en laat de Drentse woningmarkt niet langer over aan projectontwikkelaars, grondspeculanten of andere marktpartijen! De keuzes die we nu maken bepalen hoe Drenthe er in de toekomst uitziet.

Meer spoor, meer woningen?

Met de Bouwstenen voor het Deltaplan voor noordelijk Nederland bieden de drie noordelijke provincies aan om 'in ruil' voor investeringen in betere spoorverbindingen 220.000 extra woningen te bouwen, bovenop de al bestaande plannen. Op basis van de analyse van dit voorstel komt een expertpanel tot de conclusie dat deze investeringen niet tot de beoogde 'brede welvaartsbaton' zullen leiden.¹ Het expertpanel stelt daarmee ook het bod van 220.000 nieuwe woningen ter discussie: "Dat is misschien een lastige conclusie voor beleidsmakers, maar dat is wel wat de onderzoeksresultaten laten zien. Het brengt de vraag op of het huidige maatregelpakket wel het juiste is om beoogde doelen te bereiken."²

Oog voor de lange termijn

De provincie Drenthe geeft in de Drentse Woonagenda aan dat richting 2030 het inwoneraantal van Drenthe stabiliseert of zelfs iets afneemt. Tot die tijd wordt groei voornamelijk gerealiseerd in de steden en concentreert zich in de kop van Drenthe richting de stad Groningen en langs de vervoersassen richting Meppel/Zwolle. Naast deze groei zet lokaal en regionaal ook de afname van de bevolking door. Krimp, groei of stabilisatie kan zich voordoen in wijken en dorpen die naast elkaar liggen. De afname van de bevolking gaat samen op met het vertrek van jonge mensen voor werk en scholing enerzijds en vergrijzing anderzijds.³

1. Gezamenlijke analyse Deltaplan voor Noordelijk Nederland (deel B) - Eindrapport
2. Verslag Expertpaneloverleg Deltaplan voor noordelijk Nederland (deel B), Februari 2022
3. Provincie Drenthe, 2020, Drentse Woonagenda, Toekomstbestendig wonen in Drenthe

Investeren in de kracht van Drenthe: In het najaar zijn we vanuit de samenwerkende natuur en milieuorganisaties ook gestart met gezamenlijke campagne waarmee we ons richten op de verkiezingen voor Provinciale Staten en de Drentse waterschappen. Als eerste hebben we samen met Het Drentse Landschap, Landschapsbeheer Drenthe, IVN Natuureducatie en Natuurmonumenten het pamflet '[Investeren in de kracht Drenthe](#)' gepresenteerd en aangeboden aan de diverse politieke partijen. Verder is een serie inhoudelijk themabijeenkomsten voorbereid die we in de aanloop naar de verkiezingen in de eerste maanden van 2023 zullen organiseren.

Overzicht prestaties Groen en Soortenrijk Drenthe 2022

Project	Prestaties 2021
Belangenbehartiging en beleidsbeïnvloeding	<ul style="list-style-type: none"> - Advisering aan en inbreng in de provinciale Commissie Landelijk Gebied (CLG) en de ambtelijke werkgroep van de CLG; - Inbreng bij stakeholdersbijeenkomst Aanvullende Strategische Grondwatervoorraden Drenthe en Groningen; - Inbreng bij Plan van aanpak foerageergebied Fochteloërveen - Overleg met WMD over uitbreiding waterwinning Beilen en lange termijnbeleid waterwinning - Inbreng in provinciale adviesgroep Natura 2000 en deelname aan veldbezoek; - Inbreng natuur- en milieubelangen in Overlegorgaan NBEL Drentsche Aa; - Deelname aan Groene stakeholdersoverleg Drenthe waterschap Vechtstromen; - Inbreng bij bestuurlijke overleg Pilotgebied Veenoxidatie Valthermond - Inbreng bij tussenevaluatie PNP - Inbreng bij Regionaal Raamwerk Westpoort-Matsloot - Reactie Optimalisatie waterberging De Onlanden en inbreng bij meest natuurvriendelijke alternatief - Inbreng bij gebiedsbijeenkomst en themasessies Omgevingsprogramma Noord IV Meppel - Zienswijze natuur- en milieuorganisaties ontwerp Drentse Bomen- en Bossenstrategie - Inbreng bij actualisatie beheerplan Natura 2000-gebied Leekstermeer - Reactie natuur- en milieuorganisaties Voornemen verkenning gedeeltelijke verdubbeling N34 - Persbericht over gedeeltelijke verdubbeling N34 - Brief met Het Drentse Landschap over Drenthe Rally aan fractievoorzitters gemeente Tynaarlo - Deelname aan informatiebijeenkomst over droogte van waterschap DOD - Brief natuur- en milieuorganisaties aandachtspunten verkiezingsprogramma's waterschappen - Inbreng bij stakeholderbijeenkomsten visie Klimaatadaptatie gemeente Assen - Inbreng bij bijeenkomst Groenblauwe laag Verstedelijkingsstrategie Regio Groningen-Assen - Inbreng bij nieuw LEADER-programma Oost en West Drenthe - Inspreekreactie natuur- en milieuorganisaties bestemmingsplan Green Planet - Zienswijze natuur- en milieuorganisaties ontwerp Structuurvisie Verevening transformatie recreatiewoningen Westerveld - Zienswijze ontwerpbestemmingsplan Ruinerwold, deelplan Haakswold 11 - Zienswijze natuur- en milieuorganisaties ontwerp Toekomstvisie De Wolden 2022 – 2040 - Zienswijze natuur- en milieuorganisaties Ontwerpwijziging Provinciale Omgevingsverordening Drenthe 2018 m.b.t. intensieve veehouderij - Zienswijze Ontwerpwijziging Provinciale Omgevingsverordening Drenthe 2018 en Omgevingsverordening Drenthe 2023 m.b.t. ruimte-voor-ruimte - Zienswijze met Het Drentse Landschap ontwerp bestemmingsplan en beleidsregel oude ziekenhuisterrein - Zienswijze natuur- en milieuorganisaties ontwerp omgevingsvergunningen zonnepark Zuidvelde - Zienswijze ontwerp verkeersbesluit Fochteloërveenweg - Vooroverlegreactie met Het Drentse Landschap op bestemmingsplan recreatiebedrijf Nolderwoud - Inspraakreactie met Het Drentse Landschap op voorontwerpbestemmingsplan Schiphorsterweg 25 - Zienswijze met Natuurmonumenten op ontwerpbestemmingsplan recreatiebedrijf "Vorrelvenen 11 Dwingeloo" - Inbreng bij bijeenkomst over transferium De Punt
Netwerken en projectontwikkeling	<ul style="list-style-type: none"> - Negen keer provinciaal natuurbeschermingsoverleg - Excursie provinciaal natuurbeschermingsoverleg Zuidlaardermeer - Vier keer wateroverleg - Vijftien keer natuurbeschermingsoverleg directeuren en zeven keer breed natuurbeschermingsoverleg directeuren - Drie keer Benen-Op-Tafel overleg tussen directeuren en gedeputeerde

	<ul style="list-style-type: none"> - Twee keer deelname aan en inbreng bij Naoberschapsoverleg 2.0 Norger esdorpenlandschap - Decemberlezing werkgroep Harry de Vroome en uitreiking Harry de Vroome-erepenning
Samenwerking Boer, Burger en Biodiversiteit	<ul style="list-style-type: none"> - Inbreng bij gecombineerde stuurgroep Ontwikkelagenda melkveehouderij en natuur en programma BBND en breed bestuurlijk overleg BBND - Inbreng bij programmateam BBND - Inbreng bij ontwikkelteam Belonen voor duurzaam boeren - Beloningssysteem op basis van KPIs voor melkveehouderij - Concept set KPIs voor akkerbouw en gemengde bedrijven - Uitvoeringsmaatregel natuur en landschap - Trekker BBND Academie - Opzet BBND Academie en gezamenlijk aanbod 2022 - Bijeenkomst voor pachters Staatsbosbeheer in Kop van Drenthe (13 deelnemers) - Bijeenkomst kruidenrijk grasland voor melkveehouders (30 deelnemers) - Erfbijeenkomst bij melkveehouderijbedrijf Roden (25 deelnemers)
Plan Boom	<ul style="list-style-type: none"> - Geplante bomen 2023: 58.000 - Totaal aantal geplante bomen sinds begin project: 123.000 - Betrokken scholen en groepen: 40
Integrale stikstofaanpak - ontspannen Drenthe	<ul style="list-style-type: none"> - Deelname aan Bestuurlijke Tafel Stikstof - Oproep natuur- en milieuorganisaties Drentse Stikstofaanpak aan GS en PS - Inbreng bij twee Drentse Water Overleggen en een tussentijds webinar - Inbreng bij werksessie PPLG-Natuur - Pleitnota en tussenuitspraak beroep omgevingsvergunning Kanaal O.Z. 15 en 23 Drijber
Servicepunt groen en soortenrijk	<ul style="list-style-type: none"> - Inrichting digitaal servicepunt groen en ruimte - Ontwikkeling training op het gebied van de Omgevingswet en participatie - Adviseren en ondersteunen van circa 50 bewoners(groepen) m.b.t. inbreng van natuur-, milieu- en landschapsbelangen bij planvorming en dreigende aantasting van natuur, milieu en landschap; - Presentatie over biodiversiteit in Drenthe voor Probus Coevorden
Heel Drenthe Zoemt	<ul style="list-style-type: none"> - Digitaal kennis- en uitwisselingsplatform www.heeldrenthezoemt.nl met 6.680 bezoekers en 8.242 sessies. - Projectpagina Berm Scouts met activiteiten, informatie over bloeiende bermen en flyers, documenten en presentaties over monitoring van bermen. - Deelname aan webinar over Basiskwaliteit Natuur Drenthe. - Inbreng in klankbordgroep Groenvisie Assen. - Online berminitiatievenkaart met daarop 23 bermgroepen. - Facebookpagina met 573 volgers en 519 fans eind december. - 12 nieuwsberichten op de website. - Deelname aan en inbreng bij Drents Bermberaad. - Persbericht over Berm Scouts, gepubliceerd in 3 kranten.
Slag om de ruimte	<ul style="list-style-type: none"> - De Kracht van het Noorden - Landschapsbiografie H+N+S (input voor het PPLG) - Visie <i>Wat bouw je me nou? Bouwstenen voor Drents woonbeleid</i> - Investeren in de Kracht van Drenthe. Groene speerpunten voor provinciaal beleid.

6. Organisatie en financiën

We kijken terug op een druk jaar waarin we, na twee jaar Corona, weer volop activiteiten op locatie konden organiseren. Gelukkig maar, want tijdens dit bijzondere jubileumjaar hadden we ook veel fysieke ontmoetingen voorzien. We hebben veel werk kunnen verzetten en op diverse onderdelen hebben we goede resultaten geboekt. Wel zagen we binnen ons werk veel dynamiek, met name op het gebied van Energietransitie. De oorlog in Oekraïne en de daarmee gepaard gaande verhoging van de aardgasprijzen speelden hier een belangrijk rol bij. Beleidsdossiers als woningbouw, water en de realisatie van het NNN trokken de volle aandacht en ook in het projectenwerk konden we bij de meeste projecten vol aan de bak.

In het kader van ons 50 jarig jubileum hebben we een aantal goed bezochte publieksbijeenkomsten georganiseerd. Ook via onze digitale media hebben we veel aandacht aan het jubileum besteed en een groot publiek weten te bereiken. En dat betaalt zich uit in een toename in aandacht voor en interesse in de Natuur en Milieufederatie Drenthe. Zo zagen we het aantal abonnementen op onze nieuwsbrief Ziezo! en het aantal volgers van onze sociale media kanalen sterk stijgen.

Eind 2022 hebben we ook de tussenevaluatie van onze beleidsvisie 2020-225 ingezet. Deze zal in het eerste kwartaal van 2023 worden afgerond. Waar nodig zullen we de beleidskoers aanpassen.

Omzet en inzet over de verschillende werkvelden

Onze totale omzet en output in uren hebben we conform de begroting kunnen realiseren. We zijn in onze begroting uitgegaan van 11.200 uren. Deze uren hebben we ook ruim kunnen realiseren. We zien wel een aantal verschuivingen van de inzet binnen de werkvelden waarop we actief zijn. Het werkveld Energie- en Klimaatneutraal is duidelijk in beweging. Met name het werk gerelateerd aan de helpdesk van het DEL is als gevolg van de huidige energiecrisis sterk toegenomen. Hier heeft een verschuiving plaatsgevonden van bewustwordingscampagnes naar concrete hulp en het bieden van handelingsperspectief aan burgers. Voor het werkveld Circulair Drenthe bleek het lastiger dan voorzien om aanvullende projectmiddelen aan te boren. De inzet binnen het werkveld Groen en Soortenrijk Drenthe is conform begroting.

Binnen de personele bezetting hebben we in 2022 weer een aantal ontwikkelingen gezien. We zagen het afgelopen jaar één collega vertrekken en mochten twee nieuwe medewerkers binnen het werkveld energie verwelkomen. Ook is er een nieuwe collega aangenomen voor de samenwerking met de groene partners in aanloop naar de verkiezingen

Er is veel werk voorhanden op onze werkterreinen en veel vraag naar medewerkers op dit gebied. We zullen ons als organisatie de komende jaren dus moeten blijven ontwikkelen als de fijnste plek om te werken.

Financieel verslag

In de onderstaande tabellen geven we een overzicht van de ingezette middelen, zowel totaal als per werkthema. We verwachten het boekjaar 2022 af te sluiten met een licht positief resultaat van € 8.125,--.

De totale exploitatie-uitgaven vielen in 2022 binnen de vastgestelde begroting. De directe projectkosten waren hoger dan begroot, waardoor de totale projectomzet hoger was dan we vooraf hadden begroot. Dit heeft o.a. te maken met penvoerderschap, dat we bijvoorbeeld voor het PLED project, de BBND academie en voor de samenwerking Drentse Natuurorganisaties hebben vervuld.

Totaal activiteiten	Uitgaven		Inkomsten	
	Totale kosten begroot	Totaal kosten gerealiseerd	Totaal inkomsten begroot	Totale inkomsten gerealiseerd
	euro		euro	
Drentse duurzaamheidsbeweging				
Kerntaken	87.100	73.681	87.100	74.712
Projecten	130.425	138.732	130.425	138.675
Totaal Drentse duurzaamheidsbeweging	217.525	212.413	217.525	213.387
Energie en klimaatneutraal Drenthe				
Kerntaken	52.750	39.913	52.750	39.625
Projecten	719.284	917.721	719.284	870.754
Totaal Energie en klimaatneutraal Drenthe	772.034	957.633	772.034	910.379
Drentse voetafdruk/circulair Drenthe				
Kerntaken	40.640	41.400	40.640	39.843
Projecten	113.865	75.749	113.865	76.682
Totaal Circulair Drenthe	154.505	117.150	154.505	116.525
Groen en soortenrijk Drenthe				
Kerntaken	69.450	74.191	69.450	73.969
Projecten	171.190	352.336	171.190	336.788
Totaal Groen en soortenrijk Drenthe	240.640	426.527	240.640	410.757
Exploitatie		65.500-		5.300
Totaal	1.384.704	1.648.223	1.384.704	1.656.348
Totale inkomsten gerealiseerd	1.656.348			
Totale uitgaven gerealiseerd	1.648.223			
Resultaat	8.125			

Noot: in de bovenstaande tabel zijn de totale kosten gepresenteerd op basis van het begrote uurtarief.

In onze jaarrekening presenteren wij deze kosten op basis van het gerealiseerde uurtarief, waardoor er geen sprake meer is van 'doorbelastingsverschillen'. Het resultaat in deze tabel is vanzelfsprekend hetzelfde als het resultaat in de jaarrekening. Zie ook de staat van baten en lasten op de volgende bladzijde.

Staat van baten en lasten over 2022				
		Werkelijk 2022 Euro	Begroting 2022 Euro	Werkelijk 2021 Euro
Baten	8			
* Baten van particulieren		675	-	-
* Baten van bedrijven		3.580	10.000	-
* Baten van loterijorganisaties		-	-	-
* Baten van subsidies van overheden		1.200.565	1.029.297	1.044.474
* Baten van verbonden organisaties zonder winststreven		222.439	260.000	205.799
* Baten van andere organisaties zonder winststreven		228.539	83.407	52.152
Som van de geworven baten		1.655.798	1.382.704	1.302.425
* Baten als tegenprestatie voor de levering van producten of diensten		-	-	-
* Overige baten		550	2.000	630
Som van de baten		1.656.348	1.384.704	1.303.055
Lasten	9			
<i>Besteed aan doelstellingen</i>				
* Uitvoeringskosten maatschappelijke beweging / communicatie		197.800	217.085	113.347
* Uitvoeringskosten Klimaat- en energieneutraal Drenthe		937.182	770.473	890.650
* Uitvoeringskosten Circulair Drenthe		106.579	154.193	119.211
* Uitvoeringskosten Groen en soortenrijk Drenthe		403.526	240.153	180.800
Som van uitvoeringskosten		1.645.087	1.381.904	1.304.008
<i>Wervingskosten</i>		-	-	-
<i>Kosten beheer en administratie</i> ¹		-	-	-
Som van de lasten		1.645.087	1.381.904	1.304.008
* Financiële baten		911-	-	674-
* Financiële lasten		2.225	2.800	2.283
<i>Saldo voor financiële baten en lasten</i>		3.136	2.800	2.957
Totaal lasten conform resultatenrekening		1.648.223	1.384.704	1.306.965
Saldo van baten en lasten		8.125	0	3.910-
De bestemming van het resultaat is als volgt:				
* Continuïteitsreserve		8.125		3.910-
		8.125	-	3.910-
<i>1 De provinciale milieufederaties hanteren voor het inzichtelijk maken van deze kosten een uniforme systematiek die gebaseerd is op de aanbeveling Toepassing van Richtlijn 650 voor Kosten Beheer en Administratie van Goede Doelen Nederland (voorheen VFI). De kosten voor beheer en administratie worden inzichtelijk gemaakt in de bijlage Toelichting lastenverdeling, maar worden in de staat van baten en lasten toegerekend aan de doelstellingen.</i>				

Stichtingsraad, directie en medewerkers in 2022

Binnen de stichting Natuur en Milieufederatie Drenthe is de functie toezicht houden gescheiden van de functie besturen. Deze scheiding van functies is statutair vastgelegd.

De statuten zijn bij de Natuur en Milieufederatie Drenthe op te vragen (telefonisch 0592-311150) of via de e-mail: info@nmfdrenthe.nl of te downloaden van onze website: www.nmfdrenthe.nl.

Directie (functie besturen)

De directeur-bestuurder van de Natuur en Milieufederatie Drenthe is Reinder Hoekstra.

Stichtingsraad (functie toezicht houden)

- Gea Bijkerk, voorzitter
- Herman Brink
- Rein Munniksmas
- Ineke Noordhoff
- Jan Grotenhuis.

Leden van de Stichtingsraad worden bij coöptatie benoemd voor een zittingsduur van 4 jaar en zijn tweemaal herbenoembaar. De Stichtingsraad heeft in 2022 zeven keer vergaderd. Daarin zijn de formele zaken als begroting, werkplan, jaarrekening aan orde geweest en vastgesteld. Vanuit zijn toezicht- en adviesfunctie is de Stichtingsraad ook nauw betrokken geweest bij de tussentijdse evaluatie van de beleidsvisie en de organisatieontwikkeling.

Inhoudelijke thema's die onder meer aan de orde kwamen waren onder meer: de visie op de ruimtelijke ontwikkelingen in het Noorden en de stikstofaanpak in Drenthe.

De Stichtingsraad was in 2022 goed vertegenwoordigd bij de diverse jubileumactiviteiten; bijv. het jubileumevent met als thema Drents Perspectief 2050 dat eind september in Assen werd gehouden. Voor de leden van de Stichtingsraad zijn dit mooie momenten om in contact te komen en af te stemmen met de achterban, partners en geïnteresseerden in ons werk.

Nevenfuncties

Naam	Nevenfunctie
H. Brink	<ul style="list-style-type: none"> • interim manager directie Kennis& expertise bij Staatsbosbeheer • Voorzitter Beoordelingscommissie Duurzaamheid gemeente Westerwolde
R. Munniksmas	<ul style="list-style-type: none"> • Voorzitter Claas van Gorcumfonds • Voorzitter van de Maatschappelijke adviesraad van de provinciale eenheid Drenthe van Staatsbosbeheer • Lid van de Raad van Toezicht van Sterk uit Armoede
Jan Grotenhuis	<ul style="list-style-type: none"> • Adviseur Jeneverbesgilde • Lid Wetenschappelijke Advies Commissie van de stichting het Drentse Landschap • Bestuurslid Stichting Drents Agrarisch Erfgoed • jurylid van de Groene Anjerprijs Prins Bernhard Cultuurfonds Drenthe
Ineke Noordhoff	<ul style="list-style-type: none"> • Lid Bestuur Gebiedsfonds Drentsche Aa • Bestuurslid Vereniging Dorpsbelangen Midlaren • Lid raad van commissarissen Woongroep Marenland, Appingedam • Lid raad van commissarissen Waterbedrijf Groningen • Rijksbestuurder Groninger Archieven
Gea Bijkerk	<ul style="list-style-type: none"> • Steunfractielid GroenLinks gemeente Tynaarlo en vervolgens • Raadslid GroenLinks gemeente Tynaarlo
R. Hoekstra	Geen

Medewerkers

- Judith van den Berg, Ontwikkelaar Mooi, Natuurlijk en Voedzaam Drenthe
- Christiaan Teule, Ontwikkelaar Energieneutraal Drenthe (tot 1 juni 2022)
- Remco Mur, Adjunct-directeur & Ontwikkelaar Mooi Drenthe
- Xandra van Zon, Adviseur Drents Energieloket
- Daniël van der Kleij, Adviseur Drents Energieloket
- Fabian de Wolf, Adviseur Drents Energieloket
- Emile Suringar, Ontwikkelaar Circulaire Economie
- Sanne Vellinga, Projectmedewerker communicatie
- Jelte Sikkema, Adviseur Drents Energieloket
- Jorine van Nifterik, Projectmedewerker communicatie
- Dineke Witte, Projectmedewerker Regeling Reductie Energiegebruik (tot 1 maart 2022)
- Nanda de Jonge, Communicatieadviseur
- Peter Mol, Aanjager Lokale Energietransitie (vanaf 1 april 2022)
- Jannetje Kolijn, Ontwikkelaar Energie / Klimaat (vanaf 1 september 2022)
- Stefan van der Borgh, Projectmedewerker (vanaf 1 september 2022)
- Geke Horlings, Hoofd Bedrijfsvoering en secretariaat
- Marja de Boer, Medewerker Secretariaat en Administratie
- Esther de Jong, Medewerker Secretariaat en Projectondersteuner Drents Energieloket
- Maud Cramer, Medewerker Huishoudelijke dienst

De functies, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de medewerkers in dienst van de Natuur en Milieufederatie Drenthe zijn vastgelegd in een functieboek en de individuele functiebeschrijvingen.

Bezoldiging en vergoedingenbeleid

De Natuur en Milieufederatie Drenthe heeft een arbeidsvoorwaardenbeleid dat zoveel mogelijk gerelateerd is aan het arbeidsvoorwaardenbeleid van de provincie Drenthe. Dit geldt ook voor de bezoldiging van de directeur-bestuurder. De bezoldiging van de directie wordt gespecificeerd in de jaarrekening.

De Stichtingsraad van de Natuur en Milieufederatie Drenthe heeft het bezoldigingsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere bezoldigingscomponenten vastgesteld. Het beleid wordt periodiek geactualiseerd. De laatste evaluatie was in 2017.

Bij de bepaling van het bezoldigingsbeleid en de vaststelling van de beloning volgt de Natuur en Milieufederatie Drenthe de Regeling beloning directeuren van goede doelenorganisaties (zie www.goededoelennederland.nl). De regeling geeft aan de hand van zwaartecriteria een maximumnorm voor het jaarinkomen.

De weging van de situatie bij de Natuur en Milieufederatie Drenthe vond plaats door de Stichtingsraad. Dit leidde tot een zogenaamde BSD-score van 335 punten met een maximaal jaarinkomen van € € 92.521.

(1 fte/12 maanden). Het voor de toetsing aan de geldende maxima, relevante werkelijke jaarinkomen van de directie bedroeg in 2021 € 86.477.

Het jaarinkomen, de belaste vergoedingen/bijtellings, de werkgeversbijdrage pensioen en de overige beloningen op termijn voor R. Hoekstra bedragen gezamenlijk € 101.286.

Deze vergoedingen staan in een redelijke verhouding tot het jaarinkomen en voldoen aan de richtlijnen hierover in de Regeling beloning directeuren van goede doelenorganisaties.

De hoogte en samenstelling van de bezoldiging worden in de jaarrekening 2021 opgenomen in de toelichting op de staat van baten en lasten.

De leden van de Stichtingsraad ontvangen geen bezoldiging. Ze ontvangen alleen een zeer beperkte vergoeding voor gemaakte onkosten (op basis van declaraties).

Risicomanagement

Praktische risico's op het gebied van de normale bedrijfsprocessen van een organisatie als de onze zijn geïnventariseerd (bijv. ziekteverzuim, schade aan bedrijfsmiddelen en de staat van onderhoud van het bedrijfspand). Bij het vaststellen van risico's geven we aan welke maatregelen we nemen om deze risico's weg te nemen of de negatieve gevolgen daarvan te beperken. <>

Waar nodig en mogelijk zijn verzekeringen afgesloten. Voor het (achterstallig) onderhoud van het bedrijfspand is een financiële voorziening opgenomen.

In 2022 hebben we de risico's voor onze organisatie opnieuw geïnventariseerd en voor de financiële risico's is ons beleid m.b.t. de continuïteitsreserve aangepast.

De Natuur en Milieufederatie Drenthe beschikt over een continuïteitsreserve om risico's en financiële tegenvallers te kunnen opvangen.

De omvang van onze activiteiten is in de afgelopen jaren toegenomen en daarmee steeg ook onze omzet flink. De inflatie heeft deze stijging versterkt. We hebben daarom besloten om het streefbedrag van de continuïteitsreserve te verhogen.

Voor de continuïteitsreserve gelden nu de volgende bedragen:

- streefbedrag: € 700.000,--
- als maximum: 1,5 maal de kosten van de werkorganisatie.

Aan het eind van het boekjaar 2022 bedraagt onze continuïteitsreserve € 260.245.

Meer informatie over de continuïteitsreserve is terug te vinden in onze jaarrekening 2022.

Gedragscodes

De Natuur en Milieufederatie Drenthe onderschrijft de volgende gedragscodes:

- De principes van de Code Goed Bestuur; die zijn geïntegreerd in de Erkenningsregeling Goede Doelen
- Professionele gedragscode Natuur en Milieufederaties
- Gedragscode gegevensbescherming Natuur en Milieufederaties
- Gedragscode integriteit

Belanghebbenden

De Natuur en Milieufederatie Drenthe ondersteunt mensen, die zich actief inzetten voor hun eigen leefomgeving. Zij vervult de functie van ondersteuner, vraagbaak, aanspreekpunt en verbinder van lokale activiteiten in Drenthe. Zij beschikt daarvoor over een breed netwerk aan contacten, die bij deze ondersteuning van dienst kunnen zijn.

Gerelateerd aan de doelstelling van de Natuur en Milieufederatie Drenthe zijn belanghebbenden:

1. plaatselijke groepen en individuen, al dan niet aangesloten, die zich inzetten voor natuur, milieu en landschap in Drenthe
2. beleidsmakers en beslissers in openbaar bestuur en bedrijfsleven, die invloed uitoefenen op het terrein van natuur, milieu en landschap in Drenthe
3. samenwerkingspartners, zoals Natuurmonumenten, Drents Landschap, Staatsbosbeheer, LTO, Drentse Energie Organisatie, Drentse KEI, energiebedrijven, provincie Drenthe en Drentse gemeenten
4. inwoners en bezoekers van de provincie Drenthe.

Mogelijkheden inbreng belanghebbenden

Eenieder is vrij om inbreng te leveren en te reageren op onze activiteiten en het te voeren of gevoerde strategische en inhoudelijke beleid.

Meningen, opvattingen of reacties worden zeer op prijs gesteld en worden in de reguliere werkprocessen van beleidsvorming en uitvoering meegenomen.

Tot slot bestaat er voor belanghebbenden de mogelijkheid om een klacht in te dienen bij de Natuur en Milieufederatie Drenthe, als zij het bijvoorbeeld niet eens zijn met de uitvoering van activiteiten of constateren dat er sprake is van inconsistentie van beleid. Voor een correcte verwerking van de klachten is de *Klachtenprocedure Milieufederatie Drenthe* vastgesteld.

De volledige tekst van de klachtenprocedure is bij de Natuur en Milieufederatie Drenthe op te vragen. In 2022 zijn geen klachten bij de Natuur en Milieufederatie Drenthe gemeld.

Integriteit

In 2019 heeft de Natuur en Milieufederatie Drenthe de gedragscode Integriteit vastgesteld.

Daarin hebben we principes en afspraken vastgelegd over o.a. voorkomen en tegengaan van fraude, intimidatie en oneerlijk gedrag. Vanzelfsprekend zijn over integer gedrag ook eerder al richtlijnen vastgelegd, maar deze waren vooral voor intern gebruik. Doel van de nieuwe gedragscode dat ook voor onze omgeving duidelijk is waar we voor staan en wat er van onze medewerkers verwacht mag worden.

Het integriteitsbeleid vraagt om verdere uitwerking en om structurele inbedding binnen onze organisatie. Hieraan zullen we ook de komende jaren aandacht besteden.

Voor medewerkers en vrijwilligers van de Natuur en Milieufederatie Drenthe is een externe vertrouwenspersoon benoemd en binnen de organisatie bekend gemaakt.

Daarnaast wordt gewerkt aan verbetering van de procedure, waardoor ook personen buiten de organisatie op een veilige en laagdrempelige manier schendingen van integer gedrag kunnen melden. Contactgegevens van de interne vertrouwenspersoon integriteit zijn inmiddels op de website geplaatst.

In 2022 zijn geen schendingen van het integriteitsbeleid gemeld.

Maatschappelijk verantwoord ondernemen

Waar het gaat om maatschappelijk verantwoord ondernemen richten wij ons vooral op de impact van onze bedrijfsprocessen op onze leefomgeving. We willen die steeds meer verduurzamen door o.a.:

- het energieverbruik binnen ons kantoor verder te verlagen en zelf duurzame energie op te wekken
- minder papier te gebruiken
- medewerkers te stimuleren om op de fiets of met het openbaar vervoer te reizen
- duurzaam in te kopen; biologische en/of vegetarische catering
- afval te scheiden.

Vooruitblik 2023

In december 2022 hebben we ons jubileumjaar afgesloten. We keken hierin ook terug op 50 jaar milieubeleid. In de tijd van onze oprichting verschenen ook het rapport van de club van Rome en de eerste landelijke milieubeleidsplannen. Ook het natuurbeleid kreeg in de jaren 70 verder vorm. Waar staan we dan nu 50 jaar later? Allereerst het goede nieuws. Er is mede dankzij de volhardende inzet van de natuur- en milieuorganisaties heel veel bereikt in de afgelopen jaren. Op veel punten is substantiële voortuitgang geboekt. Bij de start vervulden we de vooral een rol als agenderende organisatie. Dat vond niet iedereen leuk en soms waren we de enige roepende in de woestijn. 50 jaar later zijn de opgaven maatschappelijk breed erkend en werken we met heel veel maatschappelijke organisaties en bedrijven samen aan oplossingen.

Maar wij zijn er nog lang niet. Het glas is misschien half vol, maar de opgaven en uitdagingen die voor ons liggen zijn niet alleen groot maar ook intens omdat ons leven op aarde concreet op het spel staat. We hebben daarvoor geen 50 jaar meer. No time to waste. Het vraagt niet alleen om versnelling maar ook om nog meer ingrijpende veranderingen op heel veel punten. Die zullen de komende tijd ook nieuwe weerstand gaan oproepen. Voor onze organisatie en ons werk betekent dit dat we de urgentie zullen blijven agenderen en mensen voortdurend daarin moeten meenemen. Vooruitgang, perspectief bieden en samen werken aan de oplossingen zijn daarvoor de basis. Maar ook het werken aan een sociale transitie en het mede vormgeven aan een vernieuwde samenleving zien wij als onderdeel van deze opgave.

De concrete vertaling daarvan treft u aan in ons werkplan voor 2023. Voor de aanpak op langere termijn zullen we komende tijd extra aandacht schenken aan de verbindingen met onze achterban en maatschappelijke partners.

Al 25 jaar steun van de Postcode Loterij

Netwerkdirecteur Annie van de Pas verraste het team van de Postcode Loterij eind 2022 op hun kantoor om even stil te staan bij het jubileum.

De Natuur en Milieufederaties mogen al 25 jaar lang rekenen op de steun van de Nationale Postcode Loterij. De vaste jaarlijkse bijdrage van 2,25 miljoen euro maakt het mogelijk dat wij ons samen met 1.200 lokale initiatieven kunnen blijven inzetten voor mooie en duurzame provincies. De impact die we hiermee realiseren, was niet mogelijk geweest zonder deze hulp. Wij zijn de Postcode Loterij en alle deelnemers dan ook enorm dankbaar voor hun bijdrage.

Annie van de Pas, netwerkdirecteur van de Natuur en Milieufederaties: “De bijdrage van de Loterij is al 25 jaar een fundament voor de realisatie van vele mooie lokale projecten die wij in de 12 provincies kunnen realiseren en zorgt ook voor een belangrijke impuls voor landelijke projecten zoals Energietuinen en Plan Boom. Het is fantastisch dat we op deze manier in heel Nederland extra stappen kunnen zetten.”

Extra schenkingen

Naast de jaarlijkse bijdrage hebben de Natuur en Milieufederaties samen met Vogelbescherming Nederland, LandschappenNL, IVN Natuureducatie en SoortenNL in 2022 een extra schenking van 1,7 miljoen euro ontvangen om [groene vrijwilligers](#) te ondersteunen. Hiermee kunnen we ze nog beter helpen bij het vergroenen van hun eigen buurt. In februari 2023 kregen we nog meer goed nieuws: De Postcode Loterij gaat ons project [Boer&Buur met Natuur](#) ondersteunen met een bijdrage van 2 miljoen euro. Met dit initiatief stimuleren we groene boeren en actieve burens bij het versnellen van hun plannen en het wegnemen van belemmeringen.

- Bekijk [de video](#) waarin we laten zien hoe we met de hulp van de Postcode Loterij Nederland groener maken.
- Lees het [interview](#) met Reinder Hoekstra over wat de steun van de Postcode Loterij voor de Natuur en Milieufederatie Drenthe betekent.